

MAHİR NƏBİYEV

ƏBƏDİ HEYKƏL

**“Elm və təhsil”
Bakı – 2016**

Mahir Nəbiyev

Redaktor: Gülruzə Qədimova

**Mahir Nəbiyev. Əbədi heykəl.
Bakı, “Elm və təhsil”, 2016, 100 səh.**

ISBN 978-9952-8176-6-9

“Elm və təhsil”, 2016

ƏBƏDİ HEYKƏL

*Aprəl döyüşlərində həlak olmuş
Samir Ziyaddin oğlu Kaçayevə ithaf edirəm.*

*Bayraqları bayraq yapan üstündəki qandır,
Torpaq, əgər uğrunda ölən varsa, vətəndir.
(Mithad Camal Kuntay)*

Giriş

Vətən-Azərbaycan! Ey doğma diyar!
Mən sənin qoynunda oldum bəxtiyar.
Nə qədər bələlər çəkmişdir başın,
Qovğalar şahidi olmuş hər daşın.
Sən doğma anasan, bizsə övladın,
İllərlə tapdağı olmusan yadın.
İkiyə bölmüşlər səni, ey Vətən!
Qıcamış dişlərin sənə hər yetən.
Bu torpaq igidlər, ərlər yurdudur,
Hər igid övladın böyük ordudur.
Dahilər yetişmiş sənin qoynunda,
Hörmətlə çəkilir adın hər yanda
Mən səndə tapmışam ülvyyətimi,
Mən səndə tapmışam şeiriyyətimi.
Mən sənin adınla fəxr etdim hər an,
Yaxında, uzaqda olduğum zaman.

Qarabağ savaşı başlayan gündən,
Neçə şəhid getdi sənin sinəndən.
Yenə dağ çəkildi sinənə sənin,
Yenə ağlar qaldı qızın, gəlinin.

Neçə məzar daşı dikəldi, baxdı,
Hər baxan adamı yandırır-yaxdı.
Onlardan kim yazsa böyük bir dastan,
Bir ömür bəs etməz insana inan.
Qoy sizə danışım mən bir şəhiddən,
Adını tarixə yazmış igiddən.

Uşaqlıq

Yamyaşıl çəmənələr, geniş düzənlər,
Adamın qəlbini oxşayır yenə.
Torpağın ətrini duyanlar bilər,
Nə qədər əzizdir bu hisslər mənə.

O hündür təpədə oturan uşaq,
Nə üçün bu qədər xəyala dalıb?
Mavi göylərdəydi gözləri bayaq,
İndisə baxışı dağlarda qalıb.

Bəlkə, vurğunudur o da mənimtək,
Bu geniş torpağın, geniş səmanın.
Oxucum bir azdan çox şey biləcək,
Həyatı haqqında həmin oğlanın.

Əlində gil ilə nəşə düzəldir,
Bu at heykəlidir, üstündə insan.
Nə qədər canlıdır, necə gözəldir,
Baxanda adamı edərdi heyran.

Bu uşaq Ziyadın uşağı idi,
Gah dağlara baxırdı, gah da səmaya.
Məskəni Çuxuryurd torpağı idi,
Hər vaxt fərəh idi ata-anaya.

Tanrı bir istedad vermişdi ona,
Anası Əminə fərəhlənərdi.
Ziyadsa baxaraq öz övladına,
Allaha həmişə şükür edərdi.

Uşaq söyləyərdi: "Ay ata, mənə,
Rəngli plastilin al, çox qəşəng olsun.
Onlardan heykəllər düzəldim yenə,
Evimiz çürbəçür heykəllə dolsun".

Ziyadsa oğlunun qəlbinə dəyməz,
Alıb nə istəsə, tez gətirərdi.
Belə istəklərə heç vaxt "yox" deməz,
Həmişə uşağı sevindirərdi.

Gənclik

O doğuldu hamı kimi, o güc aldı torpaqdan,
Ancaq heç vaxt ayrılmazdı xəyalları dağlardan.
Çox talantlı bir gənc idi, çiçək açdı arzular,
Geniş idi, sonsuz idi qəlbindəki duyğular.
Heykəltəraş yaranmışdı sanki elə əzəldən,
Xoş soraqlar eşidərdik istedadlı Samirdən.
Yüksək balla qəbul oldu Samir ali məktəbə,
Nəhayət ki, çatmışdı o, istəyinə, mətləbə.
Bir az sonra əzbər oldu bizim gəncin şöhrəti,
Nəzakətli bir gənc idi, qazanmışdı hörməti.
Sərgilərdə əl işləri artıq demiş sözünü,
Heykəltəraş sənətkartək təsdiq etmiş özünü.

Hərbi xidmətdə...

Məktəbi bitirən bizim qəhrəman,
Hərbi xidmət üçün yola düzəldi.
Tərtərdə-cəbhədə olduğu zaman,
Cəsur bir əsgərtək öndə gedərdi.

Burda da çox böyük hörməti vardı,
Bütün döyüşçülər sevərdi onu.
Atdığı gülləni sərrast atardı,
Heç zaman qoymazdı darda dostunu.

“Alov” ləğəbini o alan gündən,
Hörməti bir az da artdı, çoxaldı.
Heç zaman qorxmazdı Samir ölümdən,
O, “şəhid”adını uca tutardı.

Aprel döyüşləri

“İrəli hücum” əmri verilən zaman,
Samir cəsarətlə çıxdı səngərdən.
Düşmən toplanırsa vermirdi aman,
Od, alov yağırdı sanki göylərdən.

Qəlblərdə intiqam, gözlərdə şimşək,
Dişlər qıcanmışdı düşməne sarı.
Əsgərlər atılır irəli şirtək,
Qoru sən onları, ey uca Tanrı.

Düşmənin tanqını gördüyü anda,
Komandir qışqırdı: “Yerə uzanın!”
Ölümsə kabustək gəzir dörd yanda,
Elə bil çatmışdı sonu dünyanın.

Samir aslan kimi sinib torpağa,
Tanqa çatmaq üçün irəliləyirdi.
Özünü verərək o, tez qabağa,
“İndi göstərərəm sənə”-deyirdi.
Düşməne çatanda sıçrayıb qalxdı,
Atdı qumbaranı o, zirehliyə.
Sanki buludlardan ildırım çaxdı,
Özünə sığındı kiçik təpəyə.

Tanq vəhşi heyvantək fırlanıb qaldı,
Alovlar içində yanırıd düşmən.
Sevinc nidaları göyə ucaldı,
Komandir ucadan hayqırdı: ”Əhsən!”

Əsgərlər bir anda qalxıb ayağa,
Getdilər yenidən düşmən üstünə.
Samirsə yerindən çıxıb qırağa,
Yenə silahını sıxdı köksünə.

Samir ruh verirdi döyüşçülərə,
Hamıdan qabaqda-öndə gedirdi.
Səsi yayılmışdı uca göylərə,
Gözündə intiqam irəliləyirdi.

Düşmən çəkilirdi, düşmən qaçırdı,
Çaqqallar aslandan qaçdığı kimi.
Gözlərdə bir ümid işıq saçırdı,
Gecələr ay işıq saçdığı kimi.

Samiri görmüşdü düşmən gözləri,
Samirsə düşməne od yağdırırdı.
O görə bilməzdi bu snayperi,
Düşmənsə diqqətlə ona baxırdı.

Birdən köksü yandı, diz üstə düşdü,
Hayqırmaq istədi, səsi çıxmadı.
Günəşin işığı sanki sönmüşdü,
Agaca söykəndi, o yıxılmadı.
Gözləri önünə gəldi evləri:
Onu qarşılayır əziz anası.
Ona uzadaraq qızılqülləri,
Öpür üz-gözündən gözəl bacısı.

Əziz atasını düşündü bir an,
Yollara baxırdı hey Ziyad kişi.
Onun gəlişinə demişdi qurban,
Yəqin, gözləyirdi o, bu gəlişi.

Gözünün önünə gəldi bir gözəl,
Təzəcə açmışdı ona eşqini.
Deyirdi: "Anama deyərəm əzəl"...
Anası bilmirdi onun "dərdini".

Sonra da göylərdən bir işıq gəldi,
Bu işıq elə bil nurlu bir yoldu.
Samir ayaq üstə qalxdı, dikəldi,
İşığa qarışıb, sonda yox oldu.

Deyirlər, şəhidlər heç zaman ölmür,
Allah dərgahında yaşayır onlar.
İnsan övladisa onları görmür,
Bəzən yuxumuza girir bu ruhlar.

Döyüşdən sonra...

Əsgərlər yığılıb yenə bir yerə,
Baxırlar kədərlə onlar Samirə.

Kimisi ağlayıb onu səsləyir,
Kimisi hönkürüb "qardaşım"-deyir.
Samir bir heykəltək baxır dağlara,
Sanki fikri getmiş çox uzaqlara.
Əlində silahın yenə bərk tutmuş,
Ağaca söykənmiş, yerdə oturmuş.
Vardı çöhrəsində bir nur, bir işıq,
Allah bəxş etmişdi ona yaraşlıq.
Elə bil indicə qalxıb ayağa,
Atılıb gedəcək yenə qabağa.
Yenə səslənəcək: "Haydı, irəli!"
Yenə od saçacaq onun gözləri.
Əfsus, səslənmirdi bizim qəhrəman,
Əsgərlər gözlərin çəkmirdi ondan.
Hamının qəlbini qüssə-qəm almış,
Göydəki günəş də solub-saralmış.
Nəhayət, komandir gözləri yaşlı,
Qəlbində dərd-kədər, özü təlaşlı.
"Qaldırın şəhidi", -söylədi birdən,
Əsgərlər tərpəndi öz yerlərindən.
Alnından öpdülər onlar Samirin,
Komandir qapadı onun gözlərin.

***Çuxuryurd... 1 apreldən 2-nə keçən gecə...
Əminə ananın yuxusu...***

Bu gecə Əminə yata bilmirdi,
Yığılmış köksünə dərdi dünyanın.
Nə vaxtdı Samir də zəng eləməirdi,
Heç sakit deyildi qəlbi ananın.

Bir yuxu görmüşdü dünən Əminə,
Gördü ki, həyatə bir öküz girir,

Ananın bir qorxu dolur qəlbinə,
Öküzsə insantək hey”Samir”-deyir.

Heç kimə demədi o, bu yuxunu,
Lap tezdən yuxusun suya danışdı.
Qorxdı ki, yozalar pis yerə onu,
Ananın qəlbini bir dərd almışdı.

Aprel səhəri

Bir səhər açıldı-aprel səhəri,
Göylər qara geymiş, sanki ağlayır.
Qar yağıb tutmuşdu bütün hər yeri,
Sanki göylər yerə bir yas saxlayır.

Bu gün təbiətə nə olmuş belə?
O da şəhidlərə ağı deyirmi?
Göylərin göz yaşı dönübdür selə,
Ağaclar qüssədən başın əyirmi?

Dağların başını duman, çən almış,
Matəm nəğməsini oxuyur külək.
Yamyaşıl meşələr dərdədən saralmış,
Gör bir nələr etdi bu zalım fələk.

Şəhid atası-Ziyaddin...

Ziyadın əsl adı Ziyaddin idi,
Ona el içində deyirlər: ”Ziyad”.
Hamı bu insana hörmət edirdi,
Ona da xoş idi, deyəsən, bu ad.

Bu gün də çıxmışdı yol kənarına,
Yenə də yol çəkir onun gözləri.
Kədərlə baxırdı dağ yollarına,
Axşam eşitmişdi pis xəbərləri.

Artıq adət etmiş çoxdan bi işə,
Yollara baxırdı hey Ziyad kişi.
Bu işi etmişdi özünə peşə,
Nə bilsin beləymiş fələyin işi.

O da darıxırdı, axı atadır,
Onun da ürəyi vurur həsrətlə.
Onun da arzusu , muradı vardır,
Oğul böyütmüşdü min bir zillətlə.

Deyirdi: "Samirim qurtarıb gəlsin,
Bir toy edəcəyəm, yığışsın aləm!
Böyük otaq var ha, gərək bəzənsin,
İnşAllah, olacaq mənim də nəvəm!"

Qəfildən gördü ki, maşın karvanı...
Sanki ürəyindən bir tel qırıldı.
Elə bil çıxacaq indicə canı,
"Bu nədir?" – deyərək yola atıldı.

İstədi yerisin, qıçı tutuldu,
Düşündü: "Olmaya, Samirim gəlir?"
Taqəti qalmadı, yerə oturdu,
Onun vəziyyətin bir Allah bilir.

Maşın karvanısa irəliləyirdi,
Qarşıda müqəddəs, üçrəngli bayraq.
Çuxuryurd kəndinə matəm gəlirdi,
Kədər içindəydi bu qədim torpaq.

Əminə kədərli, əli qoynunda,
Dayanıb qapıda xeyli zamandır.
Eşitdi hay-küyü o, kənd yolunda,
Ucadan qışqırdı: "Allah, amandır".

Nəhayət, bu karvan durdu, dayandı,
Son duruş Ziyadın həyəti oldu.
Ana nalə çəkdi, alışdı-yandı,
"Vay, balam!"-deyərək saçların yoldu.

Tabutu hörmətlə qoydular yerə,
Hamı hönkürürdü, qan ağlayırdı.
Yer-göy sızlayırdı belə qədərə,
Nalələr, fəryadlar qəlb dağlayırdı.

Ziyadsa tabutun yanında durmuş,
Hamıya baxırdı o, heyrət ilə.
Elə bil bir anda beli qırılmış,
Baxırdı tabuta o, həsrət ilə.

Evinin sönmüşdü yanan çırağı,
Bir anda ağarmış saçı-saqqalı.
Dağılmış yuvası, sönmüş ocağı,
Həyatda qalmamış daha amalı.

Saxlaya bilmirdi ananı heç kəs,
Elə qışqırırdı, fəryad edirdi.
Ucadan: "Ay Ziyad, dur, qurbanın kəs,
Samir qayıdıbdır, tez ol", -deyirdi.

Ağılar deyirdi yanan ürəklər,
Qəm-qüssə buludtək çökmüş bu elə.
Yayılr göylərə dərdlər, diləklər,
Axan göz yaşları dönmüşdü selə.

Bu dağlar qoşa dağlar,
Verib başbaşa dağlar,
Balam əldən gedibdir,
Dönmüsüz daşa, dağlar.

Göldə üzür bir sona,
Qəlbim od tutub yana,
Sən getdin, şəhid oldun,
Apar məni yanına.

Mən gedirəm dağnan,
Gül sınar budağnan,
Sənə yaxşı deməzlər,
Mən ölsəm bu dağnan.

Çuxuryurdun meşəsi,
Açılmır bənövşəsi,
Oğlu ölən ananın,
Ağlamaqdı peşəsi.

Yolda durmuş olaydım,
Qadooy almış olaydım,
Düşmən səni vuranda,
Qolun vurmuş olaydım.

Bir bulağam çağlaram,
Öz yaramı bağlaram,
Yüzlərlə şəhid oldu,
Gücə-gündüz ağlaram.

Ağacın budağına,
Quş qonar budağına,
Məni qoyub getdin sən,
Necə dözümlü dağına?

Ağılar, nalələr göyə qalxırdı,
Qəmdən ağarmışdı dağların başı.
Uşaq da, böyük də qan ağlayırdı,
Göylər dərdlə dolmuş, çatılmış qaşı.

Atılır göylərə yaylım atəşi,
Səs düşür bir anda dərəyə-dağa.
Qoyulur torpağa Samirin nəşi,
Samir tapşırılır doğma torpağa.

Tələbə dostları başısağrı,
Dayanmış Samirin məzarı üstə.
Götürüb hərəsi bir əl torpağı,
Öpərək qoyurlar gözləri üstə.

Sonra da torpağı atıb məzara,
Keçirlər birbəbir qəmli-kədərli.
Samir əziz idi bu uşaqlara,
Baxırlar məzara çox dərdli-dərdli.

Baxır Ziyad kişi, baxır kədərlə,
Onlarda axtarır Samirin izin.
Necə yaşayacaq bu ağır dərdlə?
İçində sızlayır o, həzin-həzin.

Böyük izdihamda çıxış etdilər,
Hər kəs öz sözünü deyib qurtardı.
Ziyada: "Ay ata, danış", -dedilər,
Onun da ürəkdə sözləri vardı.

Ziyadın bir anlıq nitqi qurudu,
Qəmli gözlərində gilələndi yaş.
Belini dikəltdi, bir az şax durdu,
Sonra da danışdı o, yavaş-yavaş.

Ziyad kişinin dedikləri...

Bir oğul böyütdüm uca qamətli,
Bir oğul böyütdüm bir şir ürəkli.
Bir oğul böyütdüm bir heykəltəraş,
Düşməyə düşməndi, dostasa qardaş.
Bir oğul böyütdüm baxışı şirin,
Bir oğul böyütdüm kamalda dərin.
Bir oğul böyütdüm, deyirdi ki, mən,
Ölərəm, qoymaram basılısın Vətən.
Bir oğul böyütdüm, əlimdən getdi,
Bir oğul böyütdüm, məni tərək etdi.
O, mənim döyünən ürəyim idi,
O, mənim muradım, diləyim idi.
O, mənim evimin çırağı idi,
O, mənim ömrümün dayağı idi.
Bilirəm, mənimçün çətin olacaq,
Anası Samirsiz necə qalacaq?
Yaxşı ki, dünyada torpaq, Vətən var,
Onlarsız bu həyat bəs necə olar?
Mən oğul böyütdüm, elçün, Vətənçün,
Mən oğul böyütdüm, namus, qeyrətçün.
İndisə eşidin, ay elim-obam,
Mən də Vətənimə hər vaxt qurbanam.
Təki bu dünyada Vətən sağ olsun,
Analar Vətənçün oğullar doğsun.

Hamı alqış etdi dərdli ataya,
Onun qarşısında başlar əyildi.
Sonra əllər qalxdı uca səməyaya,
Allahdan ataya səbir diləndi.

Bu yerlər apreldə açar lələlər,
Qırmızı rəngləri gözə girərdi.

Ətirli çiçəklər, al-əlvan güllər,
Dağlara, çöllərə bəzək verərdi

Yaman gecikmişdi lalələr bu il,
Titrəyir qar altda yaşıl ləçəklər.
Şəhid qanlarını görüb elə bil,
Utanıb gizlənmiş körpə çiçəklər.

Bu dağlar, dərələr qovğalar görmüş,
Bu acı hüznü də gördülər onlar.
Samir ürəklərdə heykələ dönmüş,
Onu heç unutmaz dostlar, tanışlar.

Əbədi bir heykəl yaratdı, getdi,
Samir ürəklərdə döndü heykələ.
Şəhidlik zirvəsin o da fəth etdi,
Onun bu həyatı düşəcək dilə.

Heykəli baxacaq məzarı üstə,
Adı nəğmələrdə səslənəcəkdir.
Uşaqlar, böyüklər hey dəstə-dəstə,
Onun görüşünə tələsəcəkdir.

Gələcək nəsillər onu anacaq,
Onu tanıyacaq hər adam, hər ev.
Deyəcək cavanlar şəklinə baxcaq:
“Bu, bizim Samirdir-Samir Kaçayev!”

Apriel 2016-cı il

Yaxşıdır...

Dost qapısın xoş niyyətlə sən açasan, yaxşıdır.
Pis adamdan bu dünyada sən qaçasan, yaxşıdır.
Bir yetimə, kimsəsizə əl tutasan, yaxşıdır.
Bu həyatın sonu puçdu, sonu heçdi, qardaşım.

Bu dünyanı çox gəzəsən, çox görəsən, yaxşıdır.
Bir gözəlin vəfalısın çox sevəsən, yaxşıdır.
Öz evində əcəl ilə can verəsən, yaxşıdır.
Bir də gördün, artıq sondu, həyat bitdi, qardaşım.

Hər kəs istər, yaxşı qardaş, yaxşı bacı, yaxşıdır.
Yaxşı üçün sən ürəkdən çəksən acı, yaxşıdır.
Bir loğman ol, xəstə üçün tap əlacı, yaxşıdır.
Ürəklərə bir məlhəm ol, bu, fürsətdi, qardaşım.

Ata üçün övladları yaxşı olsa, yaxşıdır.
Övlad üçün anaları şirin qalsa, yaxşıdır.
Ürəklərə qəm yerinə sevinc dolsa, yaxşıdır.
Bu həyatın sevinci az, çoxu dərddi, qardaşım.

Cavanları bu həyatda xoşbəxt görmək, yaxşıdır.
Diz üstündə nəvələri öpüb-sevmək, yaxşıdır.
Bir kimsəyə yük olmadan köçüb getmək, yaxşıdır.
Bu həyatın üzü həm xoş, həm də sərti, qardaşım.

Torpaq eşqi, vətən eşqi qəlbə varsa, yaxşıdır.
Əgər mənə bu dünyada Allah yarsa, yaxşıdır.
Mənim canım Vətənimə qurban olsa, yaxşıdır.
Qoy desinlər, torpaq üçün şəhid getdi, qardaşım.

17. 08. 2016.

Nə fayda?!

Əsilsizə öyüd versən, nə fayda?!
Ona canı qurban etsən, nə fayda?!
Əməlin pis... Haca getsən, nə fayda?!
Rəhməti gəl bu dünyada qazan sən.

Bir könül qır, üzr istə, nə fayda?!
Şikəstdən al, ver şikəstə, nə fayda?!
Oğurluq et, düş diz üstə, nə fayda?!
Bu dünyada öz yolunu azan sən.

Əyrisənsə, namaz qılsan, nə fayda?!
Ar gedibsə, sonra qansan, nə fayda?!
Qanmaza sən tənə vursan, nə fayda?!
Yaxşılarla ömrünü sür hər an sən.

Beyin varsa, ağıl yoxsa, nə fayda?!
Bir qeyrətsiz, oğul doğsa, nə fayda?!
Ömür möhnət, canın sağsa, nə fayda?!
Bu dünyanın ocağında yanan sən.

Mən öləndə ağı desən, nə fayda?!
Dizlərinə vurub-döysən, nə fayda?!
İndi yoxsan, sonra gəlsən, nə fayda?!
Bu dünyada iltifatı pozan sən.

24 08. 2016.

Anam qayıtdı

Nə vaxt idi, anam getmiş,
tək qalmışdım,
Onsuz yaman darıxmışdım...
Gizlin-gizlin ağlayaraq,
Allahıma yalvararaq,
Neçə dəfə anamı mən,
çağırmışdım,
Onsuz yaman darıxmışdım...
İllər ötdü qayıtmadı anam
mənim,
Ürəyimə yanan mənim.
Düşünürdüm: "Gəlsə anam,
Bir də onu buraxmaram.
Yıxılam ayağına,
Dönə -dönə hey öpərəm,
Həyatımı mən verərəm,
Əgər bir də dönsəydi o,
Həyatıma gəlsəydi o".
Ancaq, əfsus, qayıtmırdı,
anam mənim,
Ürəyimə yanan mənim.

Bambaşqadır bu gün həyat,
Nə gözəldir bu kainat.
Eşidin siz, ay insanlar!
Qayıdıbdır anam mənim,
Ürəyimə yanan mənim.
Ancaq başqa qiyafədə,
Dəyişibdir gözləri də,
əlləri də...
Mat qalmışam, sözün düzü,

Gözləri gömgöy, səma kimi,
Sanki atamın gözü...
Anam gedəndə yaşlı idi,
müdrük idi.
Hər sözündən, baxışından,
Çəkinərdik, utanardıq,
Həm sevərdik, həm qorxardıq.
İndisə o başqalaşmış,
Körpə olub, uşaqlaşmış.
Çörək yemir, çay da içmir,
Mışıl-mışıl o hey yatır,
Qəfil bir səs eşitdimi,
Əllərini göyə atır.
Şirin-şəkər körpə olmuş
anam mənim,
Ürəyimə yanan mənim.
Adı anamın adıdır,
Bir dünyadır, bir həyatdır.
Sevgisi-ana sevgisi kimi...
Nəfəsi-ana nəfəsi kimi...
Tanrı mənə pay göndərmiş,
Nəvə payı-ana payı.
Nə şirinmiş, nə şəkərmiş,
Belə payın yoxdur tayı.
Deyirəm, anam qayıtdı,
Kaş analı dünyam da
qayıdaydı
Kaş ki nəvəm bu həyatda,
Hamımıza yarıyaydı,
Başımıza tac olaydı.

15. 03. 2013.

Haradan bilim?

Sevgini axtardım mən dağda-daşda,
Sevgini axtardım hər xoş baxışda,
Düşdüm sorağına qarda, yağışda,
Demə, dayanıbmış yanımda mənim,
Həsrətlə baxırmış, haradan bilim?

Qonşular yığışib söhbət edəndə,
Hamımız bir yerdə toya gedəndə,
Şənlənib, oynayıb, deyib-güləndə,
Demə, dayanıbmış yanımda mənim,
Sevinclə baxırmış, haradan bilim?

Anam bir razılıq alanda məndən,
Elçi getmək üçün çıxanda evdən,
Geyinib, bəzənib o qız ertədən,
Demə, dayanıbmış yanımda mənim,
Təəccüblə baxırmış, haradan bilim?

Deyirlər, toyumda o ağlayırmış,
Gözündə dünyanın qüssəsi varmış,
Bəzən qol qaldırıb, o oynayırmış...
Demə, dayanıbmış yanımda mənim,
Kədərlə baxırmış, haradan bilim?

Keçib o illərdən neçə bahar, qış,
Zaman işin görmüş, saçım ağarmış,
Dünənki dünyədə o qız da varmış...
Yenə dayanıbmış yanımda mənim,
Təəssüflə baxırmış, haradan bilim?

10. 09. 2016.

Baxışlar

O gözlərdə bir atəş var,
Səni yandırar, yandırar.
Əlində olmaz ixtiyar,
Səni sındırar, sındırar.

Tanrı onu tək yaratmış,
Bir mələktək yerə atmış.
Düz yolundan o xoş baxış,
Səni azdırar, azdırar.

Düşsə başa eşq havası,
Ürək olar dərd yuvası.
Bu qız Allahın bəlası,
Səni çaşdırar, çaşdırar.

Oğrun-oğrun yana baxır,
O gözlərdən sevgi axır.
Bu baxışlar əvvəl-axır,
Səni coşdurur, coşdurur.

Xoş günlərin gedər əldən,
Uzaq dolan bu dilbərdən,
Bir od gələr o gözlərdən.
Səni soldurar, soldurar.

18. 2016-cı il.

Kasıb

Dollar qalxdı, qiymət çıxdı göylərə,
Yazıq kasıb indi, görən, neyləsin?
İş də yoxdur, fəqir gedib işləyə,
Bədbəxt oğlu dərdin kimə söyləsin?

Daha ətə, daha bala əl çatmaz,
Pul yoxdursa, gecələri o yatmaz.
Tezdən çıxar, uşaqları oyatmaz,
Çörək yoxsa, uşaqlara nə desin?

Çıxaracaq çörəyini sal daşdan,
İşləyəcək gecəyədək obaşdan.
Varlı qardaş qaçsa yoxsul qardaşdan,
Kasıb qardaş kimdən kömək istəsin?

Bir ümid yox, bir güman yox sabaha,
Baxan olmaz nə kədəre, nə aha.
Bu səs-küydən səs də çatmır Allaha,
Yazıq kasıb kimə ümid bəsləsin?

“Qul bazarı” adam ilə doludu,
Elə bil ki, bu dünyanın sonudu.
Bəlkə, bu yol qiyamətin yoludu?
Yenə Allah bizlərə rəhm eyləsin.

18. 09. 2016.

Neylərsən?

Bu dünyada yaxşılar az,
Ağlamaqla dərd azalmaz,
Söz yarası heç sağalmaz,
Bəs onda sən, de, neylərsən?

“Çörəyinin duzu yoxsa”,
Mərd sandığın namərd çıxsa,
Qurduğunu Tanrı yıxsın,
Bəs onda sən, de, neylərsən?

Bir kimsəsiz çörək tapmaz,
Ac-yalavac yuxu yatmaz.
Nadürüstə düz söz batmaz,
Bəs onda sən, de, neylərsən?

Qədri yoxsa çörəyinin,
Sözü yoxsa ürəyinin,
Xeyri yoxsa əməyinin,
Bəs onda sən, de, neylərsən?

Bir gözələ könül versən,
Sevinc əkib kədər dərsən,
Yaxşılığa pislilik görsən,
Bəs onda sən, de, neylərsən?

Düşsən əgər eşq oduna,
Kim yetəcək imdadına?
Çatmayanda muradına,
Bəs onda sən, de, neylərsən?

Sənə yenə sualım var,
Nə dost bilsin, nə də əğyar,
Səni sevsəm biixtiyar,
Bəs onda sən, de, neylərsən?

Tutsam sənin əllərindən,
Sevgi umsam gözlərindən,
İncimərəm sözlərindən,
Bəs onda sən, de, neylərsən?

İki sevdam: biri sənsən,
Biri göydə, sən görməzsən.
İkinciyə könül versəm,
Bəs onda sən, de, neylərsən?

Bu Yer mənə daha dardır,
Göylər geniş bir diyardır.
Gedəcəyəm, sevdam vardır,
Bəs onda sən, de, neylərsən?

25. 09. 2016.

Şəhid anası

Övladı Vətənə qurban gedəndən,
Dünyanın əzabın çəkər bu ana.
Oğlunu torpağa özü qoysa da,
Gözünü yollara dikər bu ana.

Baxar şəkillərə o dönə-dönə,
Bəzən də danışar özü-özünə.
Darıxıb gedəndə məzar üstünə,
Torpağa gül-çiçək əkər bu ana.

Ruh uçub, bədəndə tək nəfəs qalıb,
İşıqlı dünyası çoxdan qaralıb.
Həmişə özünü xəlvətə salıb,
Gözündən qanlı yaş tökər bu ana.

Vağzalı sədasın eşidib susar,
Köksündə çırpınan qəlbi dayanar.
Kül olmuş ürəyi yenə odlanar,
Yol üstə boynunu bükər bu ana.

Üz tutar Allaha, gah Əzrayilə,
Mahir də yaşayar bu kədər ilə.
Bəzən də oğlunu gətirib dilə,
Ağlayıb diz üstə çökər bu ana.

26. 11. 2016.

Küçə süpürən qadın

Üzünü gizlədib küçə süpürür,
Hünəri, qüvvəti biləyindədir.
Bəzən yorulsa da kiçik əlləri,
Onun dəyanəti ürəyindədir.

Vardır öz dünyası işləyən zaman,
Başlar öz işinə erkən, obaşdan.
Nə boya düşünər, nə ənlük-kirşan,
Onun lətafəti əməyindədir.

Qeyrətlə, namusla çörək qazanar,
Soyuqda titrəyər, istidə yanar.
Əlləri zəhmətdən olmuşdur qabar,
Onun ləyaqəti ismətindədir.

O, bəzəkli qızlardan gözəldir mənə,
Zəhməti bəzəkdir onun üzünə.
Sürmə çəkməsə də o, qaş-gözüne,
Onun məlahəti şərəfindədir.

Mahir, kədərliyədir onun gözləri,
Dinməzəcə süpürür biz tökənləri.
Soyuqdan qızarıb yenə əlləri,
Onun mətanəti qeyrətindədir.

30. 11. 2016.

Bu gecə

Xəyalın qayıdıb yetirə mənə,
Şirin xatirəni elə bu gecə.
Sevincdən ağlayam, gözümün yaşı,
Bürüsün aləmi selə bu gecə.

Təkcə bir xəyalın bəs edər mənə,
Bu qəmli, kədərli qəlbim sevinə.
O şirin surətin süzülüb yenə,
Gizlicə yanıma gələ bu gecə,

Sənin xatirənlə baş-başa qalım,
Yenə küçənizdən yolumu salım.
Aparsın göylərə məni xəyalım,
Yatmayım, oturum hələ bu gecə.

Doyunca danışaq, doyunca gülək,
Gəzək düz-dünyanı, əl-ələ verək.
Uşaqtək sevinək, atılıb-düşək,
Bir də fürsət düşməz ələ bu gecə.

Gecə uzun ola, heç qurtarmaya,
Sabah açılmaya, günəş doğmaya,
Mahir xəyalından heç ayrılmaya,
Yıxılıb yanında ölə bu gecə.

02. 12. 2016.

Məsləkdəndir...

Göydə bulud oynayar,
Küləkdəndir, küləkdən.
İnsan gülər, ağlayar,
Ürəkdəndir, ürəkdən.

Baharın öz ətri var,
Çiçəkdəndir, çiçəkdən.
İnsan köçər, heç olar,
Fələkdəndir, fələkdən.

Ruzi yoxsa, üz qara,
Çörəkdəndir, çörəkdən...
Ahın çıxar dağlara,
Bezməkdəndir, bezməkdən.

Olsan əgər Məcnuntək,
Sevməkdəndir, sevməkdən.
Ağrıyacaq hey ürək,
Bilməkdəndir, bilməkdən.

Şoran yerdən alsan bar,
Əməkdəndir, əməkdən.
Namərddən görsən ilqar,
Kələkdəndir, kələkdən.

Donuz çıxıb təpəyə,
Dəstəkdəndir, dəstəkdən.
Aslan möhtac köpəyə,
Yeməkdəndir, yeməkdən.

Əl ətəkdən uzunsa,
Ətəkdəndir, ətəkdən.
Əllər göyə uzansa,
Diləkdəndir, diləkdən.

Könül versəm mən sənə,
İstəkdəndir, istəkdən.
Fəda olsam Vətənə,
Məsləkdəndir, məsləkdən.

06.01.2026.

Bir sevgi...

Hava yavaş-yavaş qaralır, yağış yağır, güclü külək vıyıldayaraq yağış damcılarını hara isə tələsən insanların üzünə çirpirdi. Ağacların altına tökülmüş sarı və qızılı yarpaqlar küləyin gücü qarşısında aciz-aciz ora-bura uçuşur, özlərinə daldalanacaq axtarırdılar. Heç ürəkaçan hava deyildi bugünkü hava.

Günay pəncərənin qabağında dayanıb təbiətin bu cansıxıcı mənzərəsini seyr edir, arabir də qucağında səslənən körpəsini yellədirək sakitləşdirirdi. Onun xəyalı üç il bundan əvvəlki xoşbəxt günlərə qayıtmışdı. Onda da belə bir payız havası idi, lakin cansıxıcı deyildi.

O, Bakı Dövlət Universitetinin ikinci kursunda oxuyurdu. Bir dəfə dərindən çıxanda hiss etdi ki, bir oğlan onu izləyir. Əvvəl fikir vermədi. Çünki universitetin qabağına “qız tapmaq” üçün o qədər belə oğlan yığılırdı ki... Sonra hər dəfə bu ucaboylu, qarayanız oğlanın onu izləməsini görəndə ürəyində bir narahatlıq hissi keçirməyə başladı.

Günay başısaşığı, ağıllı və çox ciddi bir qız idi. Valideynləri, qardaşı ona inanır və onun artıq-əskik bir hərəkəti olmadığını bilirdilər. Bu inamı o, özü qazanmışdı. Bu vaxta qədər onun hərəkətlərində, danışığında heç kim bir qüsür görməmişdi. Elə bu xüsusiyyətlərinə görə də qrup yoldaşlarının hamısı ona hörmət edər, oğlanlar ona “bacı” deyərdilər.

İndi bu qarayanız oğlanın birdən-birə peyda olması onu narahat etməyə başlamışdı. Oğlan ona yaxınlaşıb bir söz deməsə də, bu izləmələr Günayın xoşuna gəlməzdi. Sonralar isə buna artıq adət etməyə başladı. Beləliklə, düz bir il o, bu oğlan tərəfindən təqib olundu.

Üçüncü kursun dərsləri başlayanda oğlan bir-neçə ay görünmədi. Günay ürəyində sevindi. Lakin hər şey Günayın düşündüyü kimi deyilmiş.

Bir gün dərstdən çıxanda yaxın rəfiqəsi Emilya ona dedi:

– Sənə bir söz deyim, ancaq söz ver ki, əsəbiləşmə-yəcəksən.

Günay maraqlı nəzərlərlə rəfiqəsini süzüb dedi:

– Buyur de, niyə əsəbiləşirəm ki?

Emilya bir ildən artıq Günayı izləyən qarayanız oğlan haqqında danışdı. Sən demə, bu oğlan Emilyyanın qohumlarından imiş. Emilyyanı evə aparmağa gələndə Günayı görmüş və ürəkdən bu qıza aşiq olubmuş.

Emilya bu sözləri Günaya deyəndə Günay güldü və dedi:

– Emilyya, mən elə aşıqlar haqda çox eşitmişəm. Qohumuna de ki, yoluma çıxmasın. Ailəm bilsə, mənimçün də, onunçün da yaxşı olmaz.

Emilya təkidlə:

– Ay qız, vallah onun fikri ciddidir. Sənin razılığın olsa, elçilərini göndərməyə də hazırdır. Sadəcə, sənə yaxınlaşmağa cürət etmir.

Günay sifətinin qızardığını hiss etdi və çaşqın halda:

– Bu qız nə danışır? -dedi.

Noyabrın 21-i... İndiki kimi küləkli yağışlı bir gün... Onlar yanaşı addımlayırdılar. Günay və qarayanız oğlan-İsmayıl... Sanki bu yağışdan, bu küləkdən xəbərsiz idilər.

Nəhayət, Emilyyanın təkidi ilə İsmayıl Günaya yaxınlaşmış və ona ürəyini aca bilmişdi. Uzun tərəddüddən sonra Günay da hiss etmişdi ki, İsmayıl qarşı biganə deyildir. İndi budur, bu küləkli, yağışlı havada şirin-şirin söhbət edə-edə gedirdilər.

İsmayıl Neft Akademiyasını bitirmiş, lakin hələ ki, iş tapa bilməmişdi. O, evin tək oğlu idi.

Günay ali məktəbi uğurla bitirdi. Bu müddət ərzində o, İsmayılı daha yaxından tanımış, ona qəlbən bağlanmışdı.

Günayın anasından heç bir gizli sirri yox idi. Odur ki, İsmayıl barədə hər şeyi lap əvvəldən anasına danışdı. Ancaq oğlana qarşı ürəyindəki istəyini açıb deyə bilmədi-utandı. Anası çox narahat oldu, yuxusu ərsə çəkildi. Bir neçə dəfə Emilyya vasitəsi ilə İsmayıla xəbər göndərdi ki, qızdan əl çəksin. Bunun bir mənası olmadığını gördükdə ona hədə-qorxu dolu bir ismarıç göndərdi. İsmayılın öz yolundan dönmədiyini görən ana qızı ilə bir-neçə dəfə söhbət etdikdən sonra anladı ki, Günay da oğlanı istəyir. Məsələnə Günayın atasına danışdı. Günayın valideynləri uzun çək-çevirdən sonra elçilərin gəlməyinə razı oldular.

Günayın valideynləri onu hədsiz dərəcədə çox istəyirdilər. Odur ki, İsmayılın elçilərini çox incitmədilər. Günayın fikrini əsas götürərək onun "hə"sini verdilər. İsmayılın anası isə qudalaranın bu insani hərəkətini belə qiymətləndirdi: "Bunlar ölürlərmiş ki, qızlarını bizə verməkdən ötrü"...

Toy da çox uzanmadı. Günay İsmayılı ilə gəlin köçdü.

Onlar çox xoşbəxt idilər. İsmayıl elektrik və qaz sayğaclarının təmiri ilə məşğul olurdu. Valideynləri də işləyirdilər. Bütün bunlar bir ailənin dolanışığı üçün kifayət edirdi. Sonradan isə vəziyyət tam başqa məcraya yön aldı: İsmayılın atası avtomobil qəzasında dünyasını dəyişdi . Bu da Günay üçün bir söz-söhbət mənbəyi oldu. Qayınanası ona tez-tez deyərdi: "Ayağın düşmədi bu evə, sənün ucbatından getdi kişi"... Günay isə səsini çıxarmaz, bu sözlər ona ağır gəlsə də, heç vaxt qayınanasına cavab

qaytarmazdı. Hər dəfə valideynləri ondan ailədəki vəziyyəti soruşanda deyərdi:

– Narahat olmayın, hər şey yaxşıdır.

Günay bir qız uşağı dünyaya gətirdi. İsmayılın sevindiyindən uçmağa qanadı yox idi. Anası isə yenə tikanlı-tikanlı danışardı: "Camaatın gəlinləri oğlanı qoşa-qoşa doğur, bizimki isə"... Günay qayınanasının bu sözlərini sükutla qarşılayar, səsini çıxarmazdı. Axı o, İsmayılın anası idi.

Uşaq doğulandan sonra ailənin dolanışığı bir az da çətinləşdi. Uşaq bezləri, uşaq yeməkləri və digər xərclər İsmayılı çaşdırmışdı. Düzdür, Günayın atası, qardaşı müxtəlif bəhanələrlə maddi tərəfdən onlara kömək edirdilər, lakin Günay buna heç cür razı ola bilmirdi. Və günlərin birində bu ailədə bir bədbəxtlik də baş verdi. Belə ki, İsmayılın anası həyətdə yıxılıb, sağ qıçını sındırdı. İsmayıl başını tamam itirmişdi. İsmayılın bu vəziyyəti Günayın qəlbini ağrıdırdı. Maddi imkansızlıq bu ailəni məngənə kimi sıxdıqca İsmayıl getdikcə başqalaşır, dəyişirdi. Anasını həkimə aparmağa onun imkanı yox idi. Belə olan halda Günay öz qızıllarını İsmayıla verdi və dedi:

– Apar sat, Bəsti xalanı müalicə elətdir.

İsmayıl isə min-bir həvəslə Günay üçün aldıqları qızıllara baxdı və gözləri yaşla doldu.

Günayın bütün qızılları satılıb İsmayılın anasının müalicəsinə sərf olundu. Lakin arvad ayağa qalxa bilmədi. Yaşlı olduğu üçün omba sümüyü bitişməmiş və o, ömürlük şikəst olmuşdu. Günay hər gün onun qoluna girib ayaqyoluna aparar, həftədə bir dəfə hamama salıb çimirdirər, xəstənin çayını-çörəyini vaxtlı-vaxtında onun qarşısına gətirərdi. Bütün bunlar İsmayılın gözləri qarşısında baş verərdi. O, bu fədakar gəlinin gah anasının, gah körpəsinin, gah da onun qayğısına qalmaq üçün qan-

tər içərisində ora-bura necə qaçdığını görər və özünün nə qədər kiçildiyini hiss edərdi. Son vaxtlar İsmayıl da belə bir fikir yaranmışdı: "Xoşbəxt olmaq üçün tək cə sevgi kifayət etməmiş. Xoşbəxt olmaq üçün bu həyatda insana pul lazımmış". O, Günayın solmuş çöhrəsinə baxdıqca onu xəcalət hissi bürüyür, canından çox sevdiyi bu qadının gözlərinə baxa bilmirdi. İsmayıl bəzən düşünürdü: "Mən ona layiq ola bilmədim... Axı onu bir başqası xoşbəxt edə bilirdi"... Və belə anlarda onda dəhşətli qısqanclıq hissi yaranırdı.

Günlərin birində isə o, içkiyə qurşandı. Pulu olanda ağı başından çıxana qədər içər, gəlib yıxılıb yatardı. Belə anlarda Günay özünü dünyanın ən bədbəxt adamı hesab edərdi. O, dinməz-söyləməz yatağına girər və sakitcə ağlayardı. Nə yaxşı ki, Günayın valideynləri varmış. Belə anlarda anası ona təskinlik verər və qızına deyər: "Qızım, ailədə belə şeylər olur. Darıxma. Vallah, atanla o qədər belə çətin günlərimiz olub ki... Bir də görəcəksən hər şey yoluna düşdü. Səbirli ol, İsmayıldan, qayınanandan muğayət ol".

İsmayılın anası isə hər gün onun qulluğunda duran bu gəlinə baxar və öz-özünə düşünürdü: "Gör neçə illərdir ki, mənə öz uşağı kimi qulluq edir, qayğıma qalır. Hələ bir dəfə də olsun üzünün turşuduğunu görməmişəm. Bu necə insandır? Ona vurduğum bu qədər tənələrdən sonra yenə də mənim hər əzabıma dözüür" Belə anlarda Günay da düşünürdü: "Mənim sevdiyimi o, dünyaya gətirib. O, İsmayılın anasıdır... Həm də Allaha da xoş gedər"...

Pəncərə qarşısında dayanıb ömrünün ötən illərini xatırlayan Günay qayınanasının səsi diksindirirdi. O, tez xəstənin yanına qaçdı. Bəsti arvadın rəngi qaçmışdı. Nəfəsi gəlmir, sinəsi güclə qalxıb enirdi. O, üzünü Günaya tutub:

– Yanımda otur, -dedi.

Günay onun yanında oturub soruşdu:

– Nə lazımdır, Bəsti xala?

Arvad güclə gülümsəyib dedi:

– Daha heç nə lazım deyil, mənim balam. Ölürəm...

Qulaq as mənə... Bilirəm, sənə yaxşı qayınana olmamışam... Çox incitmişəm səni...

Günay istədi ki, nəsə desin, arvad qoymadı.

– Dinlə məni, qulaq as... Sənə çox əziyyət vermişəm...

Bu əziyyətinin əvəzini Allah verəcək sənə. Halal elə əziyyətini...

Günay gözləri yaşarmış halda:

– Nə etmişəm ki, Bəsti xala? Siz də mənim anam, – dedi.

Bəsti arvadın gözlərindən iki damcı yaş yanaqlarından aşağı süzüldü. O, sakitcə dedi:

– Çox şey etmişəm, çox əziyyət çəkmisən. Halal elə...

Günay titrək səslə:

– Halal olsun, Bəsti xala, – dedi.

Bəsti arvad dərindən nəfəs alıb dedi:

– Sənə tərbiyə verənləri Allah pənahında saxlasın, qızım. Allah səni xoşbəxt eləsin.

Sonra o, qırışmış əlləri ilə Günayın dağınıq saçlarını sığalladı, ilk dəfə onu mehriban baxışlarla süzdü. Günay da ilk dəfə gördü ki, İsmayılın gözləri Bəsti arvadın gözlərinə nə qədər bənzəyirmiş...

Arvadın çöhrəsinə işıq gəldi. O, sakitcə:

– İndi İsmayılı çağır, – dedi.

Günay həyəcanla ayağa qalxdı, İsmayılın cib telefonuna zəng vurdu. Zəng çatmadı. Tez atasını yığdı.

* * *

İsmayılın binasının qarşısında yas mağarı qurulmuşdu. Bu gün Bəsti arvadın dünyasının dəyişdiyi 3-cü gün idi. Mağar adamlarla dolmuşdu. İsmayıl mağarın giri-

şində oturmuş, ona səbir diləyən yas iştirakçılarına sakit səsle minnətdarlığını bildirirdi. Stollara isə Günayın atası nəzarət edir, gələn qonaqların mərasimdən razı getməsi üçün əlindən gələni edirdi. Yas mərasiminin bütün xərclərini də o, öz üzərinə götürmüşdü.

Nəhayət, yas mərasimi başa çatdı. Adamlar yavaş-yavaş dağılışmağa başladılar.

Mərasimə Günayın bir-neçə tələbə yoldaşı da gəlmişdi. Emilyya, Sona, Aysel və Günaya həmişə “bacı” deyib çağıran Polad... Onlar mağardan bir az kənar da dayanmış və başına qara bağlamış Günaya başsağlığı verirdilər. Mağarın girişində dayanmış İsmayılın gözləri onlara sataşdı. Polad çox möhtəşəm görünürdü. İsmayılın içindən elə bil nə isə qırıldı, lakin özünü o yerə qoymadı. Bir az keçmişdi ki, Polad iri addımlarla tələbə yoldaşlarından ayrılıb İsmayıla yaxınlaşdı. Əlləri ilə İsmayılın əllərini ovcuna alıb dedi:

– Allah rəhmət eləsin, İsmayıl qardaş. Ruhu şad olsun.

Sonra səsinin tonunu bir qədər dəyişərək:

– Mən Günay bacının tələbə yoldaşıyam. Poladdır adım.

İsmayıl ona öz təşəkkürünü bildirdi.

Hamı dağılışdı. Yaxın qohumlar da evlərinə getdilər. Ən axırda Günayın atası, anası və qardaşı ayağa qalxdılar.

Otaqda üç nəfər idilər. İsmayıl, Günay və onların körpə övladları Aysu...

İsmayıl elə bil on il qocalmışdı. Elə bil uca boyu balacalaşmışdı. Son vaxtlar, demək olar ki, o, Günayın üzünə baxmırdı. Daha doğrusu, baxa bilmirdi.

Günay divanda oturub qucağındakı körpəni yellədir. O çox qəmli idi.

İsmayıl Günayın üzünə baxmadan sakit səslə:

– Sağ olsunlar, tələbə yoldaşların da hüsrə gəlmiş-dilər.

Günay onun sözünü təsdiq edirmiş kimi, başını tər-pətədi.

İsmayıl Günayın üzünə baxıb bir az başqa səslə dedi:

– Günay, çoxdandır səndən bir söz soruşmaq istə-yirəm...

– Bəs niyə soruşurdun? – deyə Günay İsmayıla tərəf baxdı.

Hiss olunurdu ki, İsmayıl daxilən sarsıntı keçirir. O, əllərini bir-birinə sıxır, barmaqlarını ovuşdurur, elə bil indicə onları qıracaqdı.

Günay çox həssas bir qız idi. O, ömür-gün yoldaşının bu halını hiss edir, hətta bunların səbəblərini təxmini də olsa, duyurdu.

İsmayıl Günaya yazıq-yazıq baxıb dedi:

– Vallah, soruşulası da bir şey yoxdu. Onsuz da hər şey göz qabağındadır.

Günay təmkinlə:

– Nə göz qabağındadır?

– Bilirsən, Günay, mən bu gün bir daha hiss etdim ki, – deyib dayandı.

Günay sakit səslə:

– Nəyi hiss etdin? ...

– Sənə layiq ola bilmədiyimi, səni xoşbəxt edə bil-mədiyimi, – deyə İsmayıl cavab verdi.

Günay:

– Sənə nə olub, İsmayıl?

Sanki deyəcəyi sözlərin ağırlığı İsmayılın çiyinlərini aşıyı əymiş, gözləri döşəməyə zillənmişdi.

Nəhayət, dilləndi:

– Bu gün tələbə yoldaşını-Poladı gördüm. Əzəmətli, varlı-hallı...

Bu dəfə Günay başını qaldırıb maraqla İsmayıla baxdı:

– Hə, nə olsun ki? -soruşdu.

İsmayıl əzab çəkirmiş kimi dilləndi:

– O olsun ki, sən elə bir adamla xoşbəxt ola bilərdin...

Günay uşağı divana qoyub ayağa qalxdı, İsmayılın yanına gəldi, çox ciddi şəkildə dedi:

– Mən sənin mənəvi əzablarının səbəblərini təxmini də olsa hiss edirdim, amma belə axmaq bir fikrin ağına gələcəyini düşünməzdim.

İsmayıl günahkar bir uşaq kimi, Günayın üzünə baxdı və soruşdu:

– Günay, düzünü de mənə, mənə ailə qurmağına görə peşman deyilsən ki? Axı mən bu vəziyyətdə, bu şəraitdə...

Günay İsmayılın tük basmış solğun üzünə, altı kölgə salmış gözlərinə, göyərmiş dodaqlarına, dodaqları arasından görünən saralmış dişlərinə və nəhayət, əzabla dolu olan, kədərli gözlərinə baxdı. Bir vaxtlar bu gözlərdən odalov, sevgi, həyat eşqi yağardı. İndi isə bunların heç birindən əsər-əlamət yox idi. Günay ürəyində düşündü: “Allahım, mən heç fikir verməmişəm... İsmayıl nə yaman xarab olub... “Ürəyində öz-özünü qınadı: ” Görünür, yaxşı baxmamışam ona”... Sonra isə bir-iki dəqiqə bundan əvvəlki ciddiliyinə uyğun olmayan titrək və həyəcanlı bir səslə dedi:

–Mənim ömür-gün yoldaşım!... Əgər mən ikinci dəfə bu dünyaya gəlsəydim, hansı vəziyyətdən, hansı şəraitdən asılı olmayaraq, bil ki, yenə də səni, ancaq səni seçərdim, səninlə ailə qurardım. Ona görə ki, mən bu həyatda ancaq səninlə xoşbəxt ola bilərəm. Mən sənə kəsinti dırnağını heç kimlə dəyişmərəm.

İsmayıl daha danışmırdı. O, ayaq üstə dayanıb Günayın əvvəlki kimi aydın, təmiz, ülvi, ağıllı gözlərinə baxırdı. Sanki bir heykəl idi. Gözlərindən süzülən duzlu göz yaşları ağzına dolurdu. Solğun, bir az qırışmış yanaqları, bir-birinə möhkəm sıxılmış dodaqları dayanmadan titrəyirdi. Günayı birinci dəfə görürmüş kimi, yaşlı gözlərini ondan ayırmırdı. Bu yaşlı gözlərin dərinliklərində bu vaxta qədər Günayın görmədiyi qərribə bir işıq parıldaırdı.

Mənim doğma Azərbaycanım! Sənin hər diyarının, hər bölgənin öz gözəlliyi, öz bərəkəti, öz ətri, öz ləzzəti, özünəməxsus ecazkarlığı var. Sənin torpaqlarının yaratdığı möcüzələrə baxdıqca, bu möcüzələri duyduqca və bu gözəlliyə valeh olduqca bu torpaqların müqəddəsliyinə o qədər inanırsan ki, hətta ayağını bu torpaqlara basmağa qıymırsın.

Budur, həmin gözəl diyarlardan biri... Ucsuz-bucaqsız alma bağları... Bol, bərəkətli gilə ağacları... Min bir dərindən dərmanını insanlara bəxş edən müxtəlif növ digər ağaclar... Və nəhayət, insan əməyinin töhfələri... Gözəl, yaraşlıq bir kənd... Müasir məktəb binası... Burada hər şey gözəldir. Buranın insanları da gözəl, qonaqpərvər, zəhmətkeşdirlər.

Ucadan çalınan zəng səsi məktəb uşaqlarının səsinə qarışır. Deyəsən, məktəbdə axırıncı dərs qurtarır. Uşaqlar məktəbin geniş və yaraşlıq həyətindən küçəyə doğru addımlayırlar. Məktəbin müəllimləri də bir-bir, iki-iki məktəbdən çıxırlar. Onların içərisində gözəl geyimli, yaraşlıq bir qadın da var. Onun yanında isə məktəbli formasında iki uşaq... Birinin təxminən on, o birinin isə beş yaşı olar...

Müəllimlərdən biri arxadan onu səsləyir:

– Günay müəllimə, məni də gözləyin.

Bəli, bu, siz tanıdığımız Günay müəllimədir. Yanındakılar isə Aysu və onun kiçik qardaşı Ayxandır.

İsmayıl isə artıq böyük sahibkar-əsl iş adamıdır.

Anasının qırxı çıxandan sonra İsmayıl öz ailəsini də götürüb öz ata-baba yurduna qayıtdı. Atadan qalma evi təmir etdi. Ona çatan pay torpağını kol-kosdan təmizlədi. Atasından qalan baxımsız meyvə bağlarını səlqiyyə salmağa başladı. Dövlətin kənd təsərrüfatı və fermerlər üçün ayırdığı yardım və güzəştlərdən yararlanaraq çox ciddi şəkildə işə başladı. Başlanğıc İsmayıl üçün çətin oldu. Ancaq İsmayıl daha əvvəlki İsmayıl deyildi. Günayla axırncı söhbətindən sonra o, tamam dəyişmişdi. Səlqiyyə geyinər, siqaret çəkməz, içki içməzdi. Hətta Günayın özü də ondakı bu dəyişikliyə bəzən təəccüb edərdi. Onun bir məqsədi vardı: həyatta yaxşılardan olmaq, ailəsini xoşbəxt etmək, yüksək mövqeləri fəth etmək. Çətin olsa da, İsmayıl bunları bacardı. İşləməkdən əlləri qabar bağladı. Gecələr ayaqlarının sızıltısından yata bilmədi. Bəzən işləri alınmadı. Qarşısına elə maneələr çıxdı ki... Lakin yorulmadı, bezmədi. Günayın sevgisi, Günayın ona olan inamı İsmayılı yolundan dönməyə qoymadı. Düz 10 il gecə-gündüz çalışdı. Nəhayət, məqsədinin bir hissəsinə nail oldu.

İndi ona “İsmayıl müəllim” deyirlər. Onun hektarlarla meyvə bağları, heyvandarlıq və balıqçılıq təsərrüfatları, ucsuz-bucaqsız tərəvəz sahələri, quşçuluq fermaları vardır. Bu sahələrdən əldə etdiyi məhsulları qonşu dövlətlərə də ixrac edə bilir. Həm də el-oba içində yaxşı insan, xeyriyyəçi bir iş adamı kimi də tanınır. İsmayıl heç vaxt pis günlərini yaddan çıxarmır. Tez-tez ötən günlərin acı xatirələrindən danışır.

Mahir Nəbiyev

Günayın valideynləri bəzən bu gözəl yerlərə qonaq gəlirlər.

Günay isə məktəbdə müəllimə işləyir. O, xoşbəxtdir...

Deyirlər, məhəbbət xariqələr yaradır. Bu da bir bir sevginin yaratdığı xariqə...

18. 10. 2016.

İsti ocaq

– Ay Həlīmə bacı, bir az tez ol, maşın səni gözləyir.

Çay daşından tikilmiş kiçik evin taxta qapısı cırıltı ilə açıldı. İçəridən arıq, başına saçaqlı yun şal örtmüş bir qadın çıxdı. Yaşı təxminən 65 olardı. Tələsik evin qapısını bağladı. Əynində yaxası düymələnmiş qalın palto var idi. Paltonin altından dizlərini örtən qara rəngli donu görünürdü. Rezin çəkməli ayaqlarını qalın qarda sürüyə-sürüyə küçəyə tələsdi. Şaxtadan qızarmış və cadar-cadar olmuş barmaqları ilə paltosunun düymələrini bağlaya-bağlaya kövrək bir səslə:

– Gəldim, ay Suğra, gəldim, – deyər səsləndi.

Kəndin mərkəzində dayanan avtobus ağappaq qarla örtülmüşdü. Bu avtobus gündə bir dəfə rayon mərkəzinə gedənləri səhər aparar, axşam-tərəfi isə qaytarıb gətirərdi. Qonşu kəndlərin adamları da yol kənarında dayanaraq bu avtobusu gözləyərdilər.

Bu il qış sərt gəlmişdi. Belə vaxtlarda ucqar dağ kəndlərində camaatın güzəranı çox ağır keçərdi. Qaz yox, odun çətin tapılar, işıqlar isə tez-tez sönərdi. Köməyi olanlar oğurluq-doğurluq, ordan-burdan odun əldə edib qışı birtəhər başa vurardılar. Kimsəsiz, köməyi olmayanların isə vəziyyəti daha ağır olardı.

Belə köməksizlərdən biri də Həlīmə xala idi. Həlīmə xala kimsəsiz deyildi. Üç oğul anası idi. Ancaq oğlanları Bakıda yaşayırdılar. Rəhmətlik əri – Vahid müəllim kənddəki səkkizillik məktəbdə riyaziyyat müəllimi işləyirdi. Vahid müəllim kənddə hamının hörmət elədiyi bir adam idi. Kəndin xeyrinə-şərinə yarayan, xeyirxah, savadlı bir müəllim idi. Üç il olardı ki, dünyasını dəyişmişdi. Atalarının dəfnindən sonra, demək olar ki, oğlanlarından heç biri bir dəfə də olsa, kəndə gəlməmişdi. Həlīmə xala isə bu üç ildə iki dəfə Bakıya-oğlanlarını görməyə getmişdi.

Qayıdanda da oğlanlarından ağızdolusu danışmış, onun üçün alınan pay-parçanı arvadlara göstərmişdi. Böyük oğlunun adı Nizami, ortancılın adı Füzuli, sonbeşiyinin adı isə Nəsimi idi. Vahid müəllim riyaziyyat müəllimi olmasına baxmayaraq, poeziya həvəskarı idi. Ona görə də dahi şairlərin adlarını qoymuşdu öz övladlarına. Hamısı da bu kiçik evdə böyümüşdü. Nizaminin oğlu dünyaya gələndə Vahid müəllim istəmişdi ki, uşağın adını Vaqif qoysun, lakin oğlu razılıq verməmiş və uşağın adını Ramal qoymuşdular. Ramal nənəsi Həlimənin dizləri üstə böyümüşdü. Sonralar Nizami Bakıda işə düzəlmiş və birdəfəlik ora köçmüşdü. Nizamidən sonra Vahid müəllim ikinci oğlu Füzulini, daha sonra üçüncü oğlu Nəsimini evləndirmiş, öz atalıq borcundan çıxmışdı. Füzulinin bir oğlu, Nəsiminin bir qızı da bu kənddə dünyaya göz açmış, Həlimə nənələrinin şirin laylaları altında böyümüşdülər. Onlar da sonralar Bakıya köçmüş, özləri üçün yaxşı gün-güzəran qurmuşdular. Həlimə xala əvvəllər oğlanları və nəvələri üçün darıxmış, sonralar isə buna vərdiş etmişdi. Vahid müəllimin rəhmətə getməsi isə onun həyatını alt-üst etmişdi. O, tamam kimsəsiz qalmışdı. Bir-iki dəfə oğlanları Bakıya getməyi ona təklif etsələr də, Həlimə xala öz isti ocağından ayrılmamışdı. Onun gözlərində həmişə bir kəndər, bir nigarançılıq var idi. Kənd camaatı Vahid müəllimə görə ona çox hörmət edərdilər. Qonşunun oğlu Rəsul qışda Həlimə xalanın odununu gətirərdi. Atası ona demişdi ki, Vahid müəllim sağlığında onlara çox yardımlar etmişdir. Eləcə də digər kənd sakinləri Həlimə xalanın hörmətini saxlayar, ondan tez-tez hal-əhval tutardılar. Oğlanlarını soruşanda isə Həlimə xala deyərdi: "Əl çəkmirlər ki... Gündə zəng edirlər ki, dur gəl Bakıya, bizimlə qal. Mən də deyirəm ki, bura yaxşıdır. Axı isti ocağımdan necə ayrılıp?"

İndi yenə Həlimə xala Bakıya-oğlanlarının yanına gedirdi. O, qarlı çəkmələrini yerə çırpıb avtobusa mindi.

Qonşusu Suğra ilə yanaşı oturdu. Yaşca ondan kiçik olan Suğra üzünü ona tutub dedi:

– Vallah, ay Həlimə bacı, maşallah, səndə olan imkan məndə olsaydı, çoxdan bu kənddən çıxıb getmişdim. Əlin quru, ayağın quru. Odun dərdi çəkməyəcəksən, istilik dərdi çəkməyəcəksən. Oğlanların da ki, şükür Allaha, imkanı... Bilmirəm, nə görmüsən bu kənddə...

Bu sözlərdən xoşhal olan Həlimə xala:

– Vallah düz deyirsən. Keçən dəfə o böyük nəvəm Ramal deyir ki, nənə, nə olar, gəl, bizdə qal. Səni hər gün kinoya, teatra aparacağam. Deyirəm ki, ay saqqalı ağarmış, mənim kinoya gedən vaxtımdır? Hələ qız-nəvəm... Deyir ki, gəl, səni gözəllik salonuna aparım. Allah saxlamışlar adamdan əl çəkirlər ki... Ancaq bu qışı qalacağam uşaqların yanında. Qoy könülləri xoş olsun.

Həlimə xala danışdıqca kənd arvadları həsədlə onun ağzına baxırdılar.

Avtobus yolu yarı etmişdi. Bir azdan rayon mərkəzinə çatdılar. Buradan Bakıya həm avtobus, həm də taksilər gedirdi. Həlimə xala Bakıya gedən avtobusların birinə oturub yola düşdü.

Avtobus yeni istifadəyə verilən avtovağzalda dayandı. Həlimə xala avtobusdan düşdü. Yük yerindən kiçik çamadanını götürdü, bir az kənara çəkildi, ətrafa göz gəzdirdi. Buralar çox gözəl idi. Ancaq Bakının güclü küləyi Həlimə xalanın heç ürəyincə deyildi. Taksi çağırmaq fikri ilə ətrafa boylandı. Çağırmağa ehtiyac olmadı, çünki birneçə nəfər taksi sürücüsü özləri ona yaxınlaşıb hara gedəcəyini soruşdu. Həlimə xala böyük oğlu Nizaminin ünvanı yazılmış kağızı daha zirək görünən taksi sürücüsünə verdi, özü isə arxa oturacaqda əyləşdi. Sürücü əlindəki

ünvana baxıb sükanın arxasına keçdi. Maşın bir anda şəhərə tərəf istiqamət aldı.

Yolda sürücü soruşdu:

– Ay ana, bu qışın günü nə əcəb Bakıya gəlmisən?

Maşının pəncərəsindən heyrətlə Bakının küçələrinə baxan Həlimə xala dilləndi:

– Oğlumgilə gəlmişəm, ay oğul.

– Əcəb eləmisən, xoş gəlib səfa gətirmisən. Barı gəlməyini oğluna zəng edib demisənmi?

Həlimə xala bu söhbətçil, gülərüz, mehriban sürücüyə baxıb dedi:

– Demişəm, demişəm. Bilirlər gəlməyimi. Evdə göz-ləyirlər məni.

Əslində Həlimə xala düz demirdi. Rayondan çıxanda sürülməkdən rəngi getmiş, rəqəmləri güclə oxunan köhnə cib telefonu ilə oğlu Nizamiyə ən azı 20 dəfə zəng vurmuş, lakin operator “nömrə təyin olunmamışdır” demişdi.

Nəhayət, maşın əzəmətli, doqquzmərtəbəli bir binanın qabağında dayandı. Sürücü aşağı düşüb Həlimə xalaya yuxarı çıxmaq üçün kömək etmək istədi. Lakin Həlimə xala razı olmadı. Taksinin pulunu verib yola saldı. Özü isə altdan yuxarı binaya baxmağa başladı. Sonra çamadanını götürüb binanın 5-ci blokuna girdi.

Həlimə xala kənd adamı olmasına baxmayaraq, zirək və dünyagörmüş arvad idi. Güclü yaddaşı vardı. Bir adamı bir dəfə gördümü, bir yerə bir dəfə getdimi, heç vaxt yadımdan çıxmazdı. Elə ona görə də oğlunun mənzilini asanlıqla tapdı. Qapının zəngini basdı.

Bu gün bazar günü olduğundan hamı evdə idi. Nizami anasının qəfil gəlişinə təəccüb etdi. Oğlunu çoxdan görməyən ana onun boynunu qucaqladı, üzündən öpdü. Nizami anasını özündən aralayıb soruşdu:

– Ay ana, bu qışın günü nə əcəb, salamatlıqdır mı?

Həlimə xala:

– Ay bala, salamatlıqdır deyəndə, daha kənddə kimi-niz qalıb ki? Bir mənəm, mən də ki, qarşıdayam...

Anasının cavabından Nizami bir qədər çaşqın halda:

– Yəni demək istəyirəm ki, xəstə-zad deyilsən ki? - deyə soruşdu.

– Yox, narahat olma yaxşıyam. Sizdən ötrü darıxdım, ona görə gəldim.

Həlimə xalanın gəlişi, deyəsən, gəlini Gülsümün heç ürəyincə deyildi. O da qayınanası ilə görüşdü.

Nəvəsi Ramal artıq böyüyüb yekə oğlan olmuşdu. Bakı Dövlət Universitetinin 2-ci kursunda oxuyurdu. O da nənəsini qucaqladı. Həlimə xala şaxtadan, soyuqdan caddar-caddar olmuş arıq əlləri ilə nəvəsinin başını sığalladı və tez də əllərini geri çəkdi. Elə bil arvad öz əllərindən utanan kimi oldu. Qorxaq və məhzun baxışlarla ətrafdakılara baxdı. Ramalı nənəsinin bu hərəkəti və baxışları duyğulandırdı. O, arvadın əllərini yumşaq, ağ əlləri arasına alıb dedi:

– Ay mənim gözəl nənəm, xoş gəlmisən, de görüm, yenə mənə layla deyərsənmi? Elə bilirsən, unutmuşam?

Həlimə xalanın gözləri yaşardı. Həzin, kövrək bir səslə:

– Deyərəm, evim-eşiyim, niyə demirəm ki? -dedi.

Sonra yun şalının ətəyi ilə gözlərinin yaşını sildi.

Gülsüm isə ucadan, zarafat edirmiş kimi:

– Hə də, düzəlmişdi hər yarağımız, qalmışdı saqqal darağımız. Elə bu evdə bir laylamız əskik idi.

Həlimə xala oğlunun üzün baxdı. Oğlu arvadının dediklərini eşitmirmiş kimi:

– Keç içəri, yol gəlmisən, dincəl, – dedi.

Həlimə xala divanın bir küncündə qısılib oturmuşdu. O, qəzet oxuyan oğlunun ağarmış saçlarına baxırdı. Ümumiyyətlə, az danışan, heç vaxt öz hisslərini büruzə verməyən ana ürəyində oğlu ilə danışdı: "Can bala, qadan ürəyimə, saçların nə tez ağarıb. Sənə gələn bəla mənə gəlsin. Görünür, çox əziyyət çəkirsən. Nə yaman qocalmışan"... Həlimə xala oğluna baxdıqca ürəyindən bir istək keçdi: oğlunu sinəsinə basmaq, onun ağ saçlarının ətrini ciyərlərinə çəkmək, onun üz-gözüni sığallamaq... Lakin buna cəsarəti çatmadı.

Anasının bu istəyindən xəbərsiz olan Nizami başını qaldırıb soruşdu:

– Bəs gələndə niyə zəng vurmadın?

Ana:

– Vurdum, bala. Dedilər, nömrə işləmir.

Gülsüm başını qaldırıb istehzalı nəzərlərlə qayınanasını süzdü.

Nizami:

– Yəqin, köhnə nömrəyə zəng vurmusan.

Həlimə xala sakit səsle:

– Daha onu bilmirəm, – dedi.

Sonra isə ortalığa dərin bir sükut çökdü. Elə bil ki, bir-birlərinə deməyə sözləri qurtarmışdı. Ramal isə o biri otaqda dərslərini hazırlayırdı.

Yaraşığı, geniş, isti otaqlarda Həlimə xalanın ürəyi sıxılırdı. Arvada elə bil soyuq idi.

Uzun sükutu Gülsümün səsi pozdu. O, üzünü ərinə tutub dedi:

– Sabah Ramalın ad günüdür də, bilirsən?

Nizami başını tərpətib:

– Əlbəttə, bilirəm.

– Qonaqlarımız olacaq.

Nizami:

– Bilirəm, – dedi.

Gülsüm sözlü adamlar kimi Həlimə xalaya baxdı. Sonra yerində qurcalanıb Nizamiyə dedi:

– Bəs Həlimə xala necə olacaq?

Nizami başını qaldırıb suala sualla cavab verdi:

– Necə yəni necə olacaq?

Gülsüm:

– Deyirəm ki, bu qədər qonağın içərisində Həlimə xala narahat olmaz ki?

Nizami daha arvadına cavab verməyib anasına tərəf baxdı və soruşdu:

-Hə ana, sabah narahat olmazsan ki, burda?

Lap cavanlığından da heç kimin xətrinə dəyməyən, hər sözü söz eləməyən, hamı ilə yola gedən Həlimə xala sakit səslə:

– Yox, ay bala, narahat olmaram, – dedi.

Həlimə arvad hiss edirdi ki, onun gəlişi gəlininin ürəyincə deyil. Əvvəlki gəlişlərində də bunu hiss etmişdi. Ancaq özünü o yerə qoymamışdı. Elə ona görə də doğma övladının evi ona yad, soyuq gəlirdi. O, ana idi. Zülmə üç oğul böyütmüşdü. Ürəyinin odunu, istisini, gözünün işığını onlara vermişdi. İndi isə vaxtilə övladlarına verdiyi istini onlardan umurdu Həlimə xala. Lakin onun umacağına verən yox idi. Gözləri Nizaminin üzündə olsa da, sanki oğlu ona baxan bu kədərli gözləri görmürdü.

Ertəsi gün günortaya yaxın Həlimə xalanın o biri oğlanları da öz ailələri ilə birlikdə Nizamigilə-ad gününə gəldilər. Füzuli və Nəsimi anaları ilə görüşdülər, hal-əhval tutdular. Həlimə xalanın o biri nəvələri də onunla görüşüb o biri otağa keçdilər. Bir azdan qonaqlar yavaş-yavaş gəlməyə başladılar.

Gələn qonaqlar böyük zalda açılmış stolların arxasına keçir, bir-birlərindən hal-əhval tuturdular. Hiss olunurdu ki, onlar yuxarı təbəqənin adamlarıdır. Həlimə xala gələn qonaqlara maraqla baxır, ürəyində fərəhlənirdi ki, oğlu gör necə adamlarla oturub-durur.

Gələn qonaqlar da hərdən, bir qədər kənarda-divanda büzüşüb oturan bu arıq, sümükləri çıxmış, qara paltarlı qadına nəzər yetirir və sual dolu baxışlarla bir-birlərinə baxırdılar. Bu baxışları təbii ki, Nizami və onun arvadı da görürdü.

Ramal, onun bir neçə tələbə yoldaşı və digər gənclər məclisin bir tərəfində yığılıb oturmuş, nə barədəsə danışmış-gülürdülər.

Bir azdan məclis başladı. Həlimə xala elə oturduğu yerdə də qalmışdı. Nizami anasına yaxınlaşıb dedi:

– Ana, bəlkə, sən mətbəxə keçəsən. Burda o qədər səs-küy olacaq ki, başın ağrıyacaq.

Həlimə xala təbiətinə xas, sakit və kədərli bir səslə dedi:

– Hə bala, düz deyirsən. Elə bayaqdan sənə bunu demək istəyirdim. Mən keçim mətbəxə. Başım səs-küy götürmür.

Həlimə xalanı baxışları ilə mətbəxə yola salan Gülsüm rahatca yerində oturanda qonaqlardan biri soruşdu:

– Ay Gülya, kim idi o qoca arvad?

Gülsüm əlini yellədirək:

– Heç, ay qız, Nizaminin uzaq qohumlarındadır, rayondan gəlib, qalmağa yeri yox idi. Dedik, bir-iki günlük qalsın bizdə.

Qonaqlardan biri Həlimə xala gedən səmtə baxıb dedi:

– Yazıq arvad... Nə miskin görkəmi var. Adamın yazığı gəlir.

Başqa bir qonaq dedi:

– Düz deyirsən. Çox fağır qadına oxşayır. Görəsən, Nizami müəllim bu qohumuna nə əcəb kömək eləmir. Vallah, savab iş görmüş olardı...

Deyilənləri eşidən Nizami arvadına, Füzuli və Nəsimi isə bir-birlərinə baxdılar.

Yarım saat bundan əvvəl qardaşlar arasında Həlimə xala barədə bir az mübahisələri düşmüşdü. Belə ki, Nizami kiçik qardaşlarına demişdi ki, anaları bir-neçə gün də onlarda qalsın. Füzuli and içmişdi ki, o, ailəsi ilə birlikdə bir-neçə günə Türkiyəyə gedəcəkdir. Nəsimi isə Nizamiyə demişdi:

– Bir az işlərim var. Onları həll edəndən sonra özüm gəlib apararam.

Nizami başa düşmüşdü ki, Nəsimi yalan danışır-qardaşını yola verir.

İndi isə anaları barədə deyilənləri guya ki, eşitmədilər. Sanki bu sözlər onların anaları barədə danışılmırdı.

Əslində Həlimə xalanın qonaqların yanından mətbəxə keçirilməsi Nizaminin yox, Gülsümün fikri idi. O, ərini yanına çağırıb demişdi:

– Arvadı apar mətbəxə. Ayıbdır... Görmürsən qonaqlar necə baxırlar?

Nizami isə heç bir söz deməmiş, anasının yanına getmişdi.

Məclis isə getdikcə qızışdı. Arabir sağlıq deyənlər də var idi.

Təbrik üçün qonaqlardan birinə söz verildi. Qonaq qalstukunu düzəldib ayağa qalxdı və sözə başladı:

– Əziz məclis iştirakçıları, biz bu gün Ramal bəyin ad gününə yığışmışıq.

Ramal adını eşidib diqqətlə qulaq asmağa başladı.

Qonaq sözünə davam etdi:

– Birinci növbədə, Ramal balanı ürəkdən təbrik edirəm. Ona uzun ömür, can sağlığı arzulayıram. İkinci isə,

mən onun valideynlərinin sağlığını qeyd etmək istəyirəm. Xüsusilə, Gülsüm xanımın... Deyirlər, cənnət anaların ayaqları altındadır. Düz deyirlər... Əziz məclis iştirakçıları, Gülsüm xanım Ramalı böyüdənə qədər bir ana kimi, çox əziyyətlər çəkib. Gecələr yuxusuna haram qatıb, gözləri ilə od götürüb... İsti nəfəsi ilə, şirin səsi ilə ona layla çalıb. Onu min bir əzabla böyüdü. Şair demişkən:

*Dözür hər əzaba o bilə-bilə,
Yaşayır sirrini salmadan dilə,
Vaxt olur, qaldırıb ağını belə
Şərbət əvəzinə içir analar.*

Dediyi sözlərin təsirini yoxlamaq üçün sağlıq deyən qonaq Gülsümə baxdı. Gülsüm onun sözünü təsdiq edirmiş kimi, başını yelləyib barmaqları ilə yaşarmış gözlərini sildi.

Qonaq badəsini yuxarı qaldırıb dedi:

– Mən təklif edirəm, içək əzabkeş, zəhmətkeş anaların sağlığına-başda Gülsüm xanım olmaqla...

Məclisi alqış sədaları bürüdü. Hamı: Nizami, Füzuli, Nəsimi-bir sözlə, bütün məclisdə iştirak edən kişilər şövqlə badələrini başlarına çəkдилər. Məclisdə bir anlıq sakitlik hökm sürdü. Birdən bu sakitliyi ucadan eşidilən bir səs pozdu:

– Hörmətli məclis iştirakçıları! Əziz qonaqlar!

Hamı səs gələn səmtə baxdı. Bu, Ramal idi. Yanında da nənəsi Həlimə xala... Onlar yanaşı, ayaq üstə dayanmışdılar. Həlimə xala qorxaq, kədərli gözləri ilə məclisdəkilərə baxırdı.

Ramal uca səsle davam etdi:

– Bu gün mənim ad günüdür. Əgər etiraz etmirsinizsə, mən də ürək sözlərimi deyərdim. Olarmı?

Bayaq sağlıq deyən qonaq:

– Bu nə sözdür, oğlum... Əlbəttə, olar.

Hamının diqqəti Ramala sarı yönəldi.

Ramal əlini nənəsinin çiyinə qoyub dedi:

– Mahmud əmi, təbrik üçün sizə öz təşəkkürümü bildirirəm. Analar haqqında gözəl sözlər dediniz, çox sağ olun.

Sonra o, bir addım kənara çəkilib əli ilə Həlimə xalını məclisdəkilərə göstərüb soruşdu:

– Siz mətbəxdə otuzdurulan bu qadını tanıyırsınız-mı?

Hamı təəccüblə bir-birinə baxdı.

Ramal verdiyi suala özü cavab verdi:

– Əlbəttə, yox... Tanımırsınız. Bu qadın anamın sizə təqdim etdiyi kimi, atamın uzaq qohumlarından deyil.

Gülsüm uca səslə qışqırdı:

– Ramal!...

Ramal anasına baxıb dedi:

– Nədi, ana? Sən ana olduğun kimi, o da anadır. Sən mənə sevdinin kimi, o da övladlarını sevir. Sən məndən hörmət, diqqət gözlədiyən kimi, o da övladlarından bunları gözləyir. Xahiş edirəm, qoy sözümü deyim...

Ramal məclisdəkilərə baxıb dedi:

– Siz bu qadının ağappaq saçlarına baxın, siz onun odun istisindən, şaxtanın soyuğundan cadar-cadar olmuş əllərinə baxın, siz onun alınndakı, üzündəki qırıqlara baxın, siz onun qəmli, yuxusuz gözlərinə baxın. Bu qadın üç oğul, üç nəvə böyüdüb dizləri üstə...

Ramal dolmuş gözləri ilə sağlıq deyən qonağa baxıb davam etdi:

– Mahmud əmi, sizin dediyiniz min bir əziyyətlə övlad böyüdən, gecələr yuxusuna haram qatan, gözü ilə od götürən, isti nəfəsi, şirin səsi ilə oğlanlarına, nəvələrinə layla deyən, bir xoş övlad baxışına, bir xoş övlad sözünə möhtac olan ana, baxın bu qadındır. O, mənim doğma

nənəmdir... Bəli, Mahmud əmi, doğma nənəm... Atamın, əmilərimin anası... Sizin dediyiniz cənnət məhz onun ayaqları altındadır.

Məclisdən heyrət dolu bir səda eşidildi.

Sonra o, Həlimə xalaya tərəf döndü, məhəbbət dolu gözlərlə ona baxdı. Həlimə xalanın kədərli gözlərindən sakit-sakit yaş süzülürdü. Ramal onun göz yaşlarını əlləri ilə silib boynunu qucaqladı və dedi:

– Ağlama, mənim əziz nənəm. Bəlkə, kimsə sənin istəti nəfəsini, şirin laylalarını xatırlamır, ansaq mən xatırlayıram. Bəlkə, kimsə sənə görə başqalarından utanır, ancaq mən utanmıram. Bəlkə, kimsə indi səni özünə yaraşdırmır, ancaq mən yaraşdırıram. Əllərindən, geyimindən, üzgözünün qırıqlarından utanma, nənə... Sən mətbəxdə yox, ən uca yerlərdə oturmağa layıqsən. Sən həyatda heç vaxt bizə utanc gətirən bir hərəkət etmədin, mənim cəfakəş nənəm...

Ramal nənəsinin sümükləri çıxmış əllərini dodaqlarına yaxınlaşdırıb öpmək istədi. Həlimə xala əllərini tez geri çəkib, nəvəsinin başını sinəsinə sıxdı və sakit bir səslə ağlamağa başladı.

Məclis iştirakçılarının üstünə elə bil su səpilmişdi. Hamı təəccüblə qardaşlara baxırdı. Nizami, Füzuli, Nəsimi isə başlarını yuxarı qaldırıb heç kimin üzünə baxa bilmirdilər. Gülsümün guya ürəyi xarab olmuşdu. Məclisdəki bir-neçə qadın və sağlıq deyən bayaqkı kişi isə ağlayırdı.

Ertəsi gün oğlanlarının və Ramalın təkidlərinə baxmayaraq, Həlimə xala geriyyə-öz istə ocağına qayıdası oldu. O, bu dəfə Bakıdan rayon mərkəzinə taksi ilə qayıtdı.

Kəndə gedən avtobus sərnişinlərin yığılmasını gözləyirdi.

Həlimə xala yaxınlıqdakı sənaye malları mağazasına girdi. Hər dəfə o, Bakıdan qayıdanda bu mağazaya girərdi. Bu dəfə də müxtəlif geyimlər alıb üç bağlama bağlatdırdı. Yənə də Həlimə xala aldığı paltarları qonum-qonşuya göstərib fərəhlə deyəcəkdə: “Oğlanlarım qoyublar bu pay-parçanı”. Yənə də hamı paltarlara baxdığı üçün heç kim onun gözlərindəki kədəri görməyəcəkdə.

Həmişə olduğu kimi, avtobus axşamüstü kəndin mərkəzində dayandı. Şaxta qılınca kimi kəsirdi. Həlimə xala avtobusdan düşüb evinə tələsdi. Həyətin taxta qapısını güclə açdı. Bu bir-neçə gündə həyəti tamam qar basmış, yol-riz itmişdi. O, qalın qarı ayaqları ilə yararaq evin qapısına yaxınlaşdı. Qapını açıb içəri girdi. Otaqlar buz kimi soyuq idi. Ancaq bu ev, bu ocaq Həlimə xalaya çox isti gəlirdi. Paltosunu çıxarıb divara vurulmuş asılıqandan asdı. Çox halsız idi. Bütün sümükləri ağrıyırdı. Sobanın qırağındakı odunları sobaya yığdı, şüşə qabın dibindəki nefti odunların üstünə tökdü, əlləri əsə-əsə kibriti çəkib sobanı yandırdı. Çatırtı ilə yanan odunun ətri otağı bürüdü. Aldığı bağlamaları stolun üstünə qoydu, sonra paltarlarını soyunmadan yatağına girdi. Ürəyində: “Oxxay, mənim isti ocağım”, – dedi.

Eşikdə külək ac qurd kimi ulayırdı. Həlimə xala oğlanlarını düşünür, öz-özünə danışır, özündə günah axtarırdı: “Axı bu necə olur? Üç oğul böyüdəsən, üçü də... Bəlkə, günah bizdədir. Bəlkə, onlara yaxşı baxmamışıq. Yox... Axı biz onlardan ötrü canımızdan da keçməyə hazır idik. Bəs Ramal? ... Axı o da bu evdə böyüyüb. Axı o da bu evdə bizim tərbiyəmizi alıb”... Sonra ərinin əsəbilə-şərkən oğlanları haqqında dediyi sözləri xatırladı: “Sənin oğlanların mənə yox, dayılarına oxşadılar, arvad!. . Kişi ki, arvadağız oldu, ipini arvadın əlinə verdi, ondan kişi olmaz. Gəlin ərinin ağzına baxar. Oğul öz ata-anasına necə hörmət edərsə, gəlin də onlara həmin hörməti edər”.

Həlimə xalanın gözlərinə şirin bir yuxu gəldi. Yuxuda aldığı paltarları qonşulara göstərir, ağızdolusu oğlanlarını tərifləyirdi. Birdən əri – Vahid müəllim hardansa peyda oldu və onlara yaxınlaşdı. Qalın qaşları altından zəhmli baxışları ilə ona baxıb dedi: "Bəsdir, ay arvad, yalan danışıdığın. O paltarları sən özün almamısan? "Həlimə xala bir də baxıb gördü ki, qonşulardan heç kim yoxdur. Və əri bu dəfə qayğıkeşliklə dedi: "Arvad, sən çox yorulmusan, dur, gedək"...

Həlimə xala qəfil səsdən yuxudan ayıldı. Ətrafa baxdı. Səs bir də eşidildi. Bu, yanıb bi-birinin üstünə aşan sobadakı odunların səsi idi. Gördüyü yuxunu xatırladı. İndi hiss etdi ki, bu isti otaqda bədəni buz kimi tərini içindədir. Göz qapaqları yenə yumulmağa başladı. Qulaqlarına yenə Vahid müəllimin səsi gəldi: "Ay arvad, oğlanlarınla gedib görüşdünmü?" Həlimə xala gözlərini güclə açdı. O, susuzluqdan yanırıdı. Dodaqları quruyub bir-birinə yapışmışdı. Kimsə ona su təklif edirdi. Vahid müəllim isə yanan sobanın yanında dayanıb ona baxırdı. Həlimə xala bir-birinə yapışmış dodaqlarını güclə aralayıb "bismillah"dedi. Vahid müəllim isə ondan soruşurdu: "Ay arvad, nə oldu, oğlanlarını, nəvələrini gördünmü?" Həlimə xala qeyri-ixtiyari cavab verdi: "Gördüm". Vahid müəllim gülümsəyərək dedi: "Elə isə, qalx, gedək". Həlimə xala tez yatağından ayağa qalxdı. Özü də təəccüb etdi: bədəndəki əvvəlki ağrı-acıdan, yorğunluqdan əsər-əlamət qalmamışdı. Özünü quş kimi yüngül hiss edirdi. Həlimə xala bir əlini ona tərəf uzatmış Vahid müəllimə baxdı və onun əlindən tutdu, sevindi: nə yaxşı ki, ömür-gün yoldaşı ilə bir yerdədir. Sonra onlar pəncərədən qaranlıq otağa düşən işığa tərəf addımladılar.

Qisas

Əbdül neçə vaxt idi ki, yataq xəstəsi idi. Həkimlər “Qan xərcəngi” diaqnozu qoymuşdular. Cəmi 45 yaşı olmasına baxmayaraq, zahiri görünüşünə görə ona 60 yaş vermək olardı. Sol əli biləngdən, sağ ayağı isə dizdən aşağı kəsilmişdi. Qarabağ müharibəsinin od-alovundan çıxmış, müharibənin dəhşətlərini görmüşdü. Bir ilə yaxın erməni əsirliyində olmuş, ağlasığmaz işgəncələrə məruz qalmışdı. Elə sol əlini və sağ ayağını da əsirlikdə olanda itirmişdi. Sonradan o, erməni əsirləri ilə dəyişdirilmiş, doğma Vətənə qayıtmışdı.

Müharibəyə gedəndə bir qızı var idi. İndi isə qızı-Vüsalə 17 yaşını tamam edib 18-ə keçmişdi. Valideynləri rəhmətə getmiş, Əbdül isə öz ailəsi ilə atadan qalan iki otaqlı mənzildə yaşayırdı. Bu mənzil beşmərtəbəli binanın ikinci mərtəbəsində yerləşirdi. Yaşamaq üçün yaxşı şərait olmasa da, əlac yox idi.

Hökumət ona müharibə əlili olduğu üçün kiçik bir avtomobil vermişdi. Əbdül əvvəllər yoldaşı Tamaranı və qızı Vüsaləni maşınla tez-tez rayona-qohumları ilə aparardı. Belə səfərlərə gedərkən əlinə və ayağına düzəltirdiyi protezləri də geyərdi. Sonradan isə ondakı bu həvəs tamamilə öldü. Həm də maddi imkansızlıq... Həyat yoldaşı Tamara və qızı yaxınlıqdakı çörək sexində işləyirdilər. Aldıqları əmək haqqı və Əbdülün əlillik təqaüdü gündəlik dolanışığa və Əbdülün dava-dərmanına ancaq çatırdı.

Vüsalə həm gözəl, həm də çox ağıllı qız idi. Ayağını yorğanına görə uzadardı. Bədxərclik etməz, atasının qayğısını çəkərdi. Keçən il rayondan Vüsaləyə elçi gəlmiş, lakin qız razı olmamış, ailə qurmağın hələ tez olduğunu söyləmişdi. Əbdül qızını hədsiz dərəcədə çox istəyirdi.

Ona görə də qızı ilə razılaşmış və elçilərə “yox” cavabı vermişdi.

Bir əlini və bir ayağını itirsə də, ailəsinə qovuşan Əbdül, əlbəttə, sevinməyə bilməzdi. Lakin bu xəstəlik onun bütün xəyallarını, bütün sevinclərini alt-üst etmişdi. Onu yaşadan ailəsinə olan sevgisi və möhkəm bədəni idi. İndi isə həkimlərin ona təyin etdikləri kimyəvi dərmanları qəbul edir və ömrünün sonunu gözləyirdi. Yaxın döyüşçü dostları müalicə üçün ona İrana getməyi məsləhət görsələr də, Əbdül bu məsləhəti qulaqardına vurmuşdu. Əsas səbəb isə maddi imkansızlıq idi.

Əbdül çarpayıda uzanmış və xəyala dalmışdı.

Əsirlikdə olarkən onu boğazından zəncirlə bağlayıb, it əvəzinə bir erməni həyatında saxlayırdılar. Gündüzlər Əbdülü açıb buraxır, həyatın bütün ağır işlərini ona gördürürdülər. Gecələr isə yenə zəncirləyirdilər. Ev sahibinin əsas məqsədi Əbdülü əsirlikdə olan hansısa bir qohumu ilə dəyişmək idi.

Əbdül danışırdı. Yaşamaq üçün qabağına nə atırdılarsa, yeyirdi. O, həyatdakı ermənilərə, tez-tez bu evə qonaq gələn erməni hərbiçilərə tərəf baxmazdı. Qorxurdu ki, onun gözlərindəki nifrəti, kini görüb onu cəzalandıralar. Ev yiyəsi isə həyatindəki bu işgüzar canlıyı qorumağa çalışırdı.

Bir dəfə ev sahibinin yüksək rütbəli iki hərbiçi qonağı gəlmişdi. Axşam kef məclisi quruldu. Məclisə azərbaycanlı əsirlərdən 15-16 yaşlarında iki qız gətirdilər. Qızları onlar üçün araq süzməyə məcbur edirdilər. Qızlar isə acı göz yaşları içərisində onların bu tələblərini yerinə yetirmək məcburiyyətində idilər. Əbdül qaranlıqda oturub ağlayır, dişləri ilə dodaqlarını gəmirirdi. Bəzən yeyilmiş kababların sümüklərini onun qarşısına atırdılar. O isə bu sümüklərə məhəl qoymurdu.

Məclis qurtardıqdan sonra sərxoş hərbiçilər qızları da götürüb evə keçdilər. Qızların fəryadlarını eşitməmək üçün Əbdül qulaqlarını tutmuş, ancaq bu səslər hardansa yenə də sızıb onun qulaqlarına gəlirdi.

Bir azdan hərbiçilərdən biri həyəətə düşdü. O, sərxoş addımlarla həyətin o başındakı ayaqyoluna getdi. Təxminən, 15-20 dəqiqədən sonra ikinci hərbiçi də həyəətə çıxdı. O, yoldaşını səslədi. Cavab gəlməyəndə, o da ayaqyoluna tələsdi.

Səhər açıldı, ev sahibi həyəətə çıxdı. Ağzını geniş açıb möhkəm əsnədi. Sonra erməni dilində nə isə donquldanaraq ayaqyoluna getdi. İçəri girməyi ilə bağırmağı bir oldu. Erməni hərbiçilərinin ikisi də ölmüş vəziyyətdə ayaqyolu quyusunda idi. Aləm bir-birinə dəydi. Hərbiçilər tökülüşdülər. Qızları otaqdan çıxarıb itələyə-itələyə həyətdən çıxartdılar. Sonra ev yiyəsini sorğu-sual eləməyə başladılar. Ev yiyəsi and-aman eləyib qışqırır, özünün günahsız olmasını sübut etməyə çalışırdı. O, qəfildən Əbdül yatan it damına tərəf baxdı. Əbdül boynunda zəncir, yerdə oturub yenə də gözlərini aşağı dikmişdi. Ev yiyəsi qışqıra-qışqıra:

– Türk köpəy oğlu, de görüm, qonaqlarımı kim öldürüb? ...

Ermənilərlə heç vaxt danışmayan Əbdül başını qaldırıb ona cavab verdi:

– Mən zəncirdə, öz damımda yatmışdım. Xəbərim yoxdur.

Əbdülün danışdığını görən erməni:

– Niyə yatmışdın, it oğlu it? ... Sən mənim itimsən... Həyəti niyə qorumamısan? ...

Ev sahibi o biri ermənilər görsünlər deyə, dəmir bir armatur götürüb Əbdülü döyməyə başladı. Əbdül başını qorumaq üçün sol əlini irəli verdi. Dəmir armatur onun bilənginə necə dəydisə, Əbdülün sümükləri xıncım-xıncım

oldu. O, ağrıdan arxası üstə yığılıb ayaqlarını yuxarı qaldırdı. Erməninin bu dəfəki zərbəsi Əbdülün sağ ayağına dəydi. Əbdül huşunu itirdi.

Günortadan sonra ev sahibini harasa apardılar, Əbdülü isə əsirlərin yanına atdılar.

Bir həftədən sonra Əbdülün sol əlində və sağ ayağında çürümə baş verdi, və

əsirlərə baxan erməni həkim onun sol əlinin və sağ ayağının çürümüş hissələrini kəsib atdı.

Bütün bunları xatırlamaq Əbdül üçün nə qədər ağır olsa da, boynundakı zəncirin bir halqasını çıxarıb, erməni hərbcilərini ayaqyolunda boğmasını yada salmaq onun üçün bir o qədər xoş idi. Həmin gecə Əbdül azərbaycanlı qızların qisasını iki erməni hərbcisindən layiqincə almışdı.

Əbdülə təsir edən bir də o idi ki, o, müharibənin odulovu içərisindən çıxmış, əsirlikdə ermənilərin ona verdiyi dəhşətli işgəncələrə dözmüş, indi isə bir xəstəliyin qarşısında aciz qalmışdı.

Qapının zəngi Əbdülü xəyaldan ayırdı. O, qoltuq ağaclarını özünə dayaq edib qapıya sarı getdi. Tamara və Vüsalə idi. Artıq onların işdən gəlmə vaxtlarını əzbər bilirdi. Vüsalə atasını qucaqladı. Atası qızının nə isə qanı qara olduğunu hiss etdi. Soruşdu:

– Nə olub, qızım?

Vüsalə gülümsəyərək:

– Bir az başım ağrıyır, – dedi.

Əbdül qayıdıb çarpayısına uzandı. Son vaxtlar Vüsalənin nə isə fikirli olduğu onun diqqətindən yayınmamışdı. Öz-özünə: "Görəsən, nə olub bu qıza?.. Dərdi nədir bu qızın? ... Bəlkə, mənim xiffətimi çəkir? .. Çox halsız idi Əbdül. Bu tərəfdən də bu suallarla özünü yorurdu.

Birdən mətbəxdən ana ilə qızının kəsik-kəsik danışığını eşitdi. Elə bil anası deyirdi: "Deyəcəm"... Qız isə etiraz edib: "Yox, demə, ana", – deyirdi.

Əbdül onlara bir söz demədi. Axşam Vüsalə yatan-
dan sonra Tamaranı yanına çağıraraq soruşdu:

– Bayaq mətbəxdəki söhbətinizi eşitdim. De görüm,
nə olub? ...

Tamara çətinlik çəkə-çəkə:

– Elə şey deyil, ay Əbdül... Boş şeydir...

Əbdülün səsi titrədi:

– Demək, artıq məni bu evdə adam saymırsınız,
eləmi? ...

Tamara:

– Elə demə, qadan alım, ay Əbdül...

Əbdül sakit səslə soruşdu:

– Elə isə, de görüm, nə məsələdir?

Tamara həyəcanla danışmağa başladı:

– Bizim pəncərənin qabağında villa tikən milyar-
derin ciyəriyanmış oğlu var ha... Vüsaləyə göz verib işıq
vermir. Gündə bir qızla gəzir, indi də yapışıb Vüsalədən.
Qıza deyirmiş ki, gəzməyə gedək, nə bilim hara gedək...
Sonra da küçənin ortasında qızı zorla öpüb.

Əbdül bir ayağının üstündə dik yuxarı atıldı. Sonra
isə yavaş-yavaş yenidən çarpayıda oturdu. Tamam suyun
içərisində idi. Dəsmalı götürüb alından süzülən təri sildi.

Əbdülgilin pəncərəsi açılan yerdə əvvəllər heç nə
yox idi. Pəncərəni açanda az da olsa müəyyən yerlər
görünür, bir az nəfəs almaq olurdu. Bir gün bu yerdə
böyük tikinti işləri başladı və az bir vaxtdan sonra
Əbdülgilin pəncərələrinin qabağı tutuldu. Qonşular, Əbdül
nə qədər şikayət etdikənsə, xeyri olmadı. Əbdül müharibə
əlili kimi məhkəməyə müraciət etdi. Məhkəmə isə həmin
adamin xeyrinə qətnamə çıxartdı. Və hamı öz yerində
oturdu.

İndi Tamara həmin kişinin oğlundan danışdı. Adı
Elxan idi, ancaq hamı ona "Xan" deyirdi. Ucaboy, kök bir

oğlan idi. Sifətindən həyasızlıq yağırdı. Həyətdə qadınlar danışdı ki, onun anası ermənidir.

Əbdül səsi titrəyə-titrəyə:

– Nə vaxtdandır bu, belə? ...

Tamara:

– Çoxdandır...

– Bəs bu vaxta qədər niyə deməmişiniz? ...

Əbdül xəstələnəndə bəri Tamara onu belə zəhmli görməmişdi. Odur ki, sakit səsle:

– Sənə qıymadım, ay Əbdül, – dedi.

Əbdül:

– Qorxdun ki, ölərəm? ... Onsuz da ölü kimi bir şeyəm...

Tamara yalvararaq:

– Elə demə, qadan alım, – dedi.

Əbdül:

– Heç olmasa, kəsib qabağını, özün deyəydin şərəfsizə...

Tamara kövrələrək:

– Dedim, ay Rüstəm...

– Nə dedi? ...

– Dedi ki, eşq azaddır...

Elxan Tamaraya çox söz demişdi, lakin bunları Əbdülə demək olmazdı. Tamara uzaqlaşarkən onun dalınca:

– Pəhləvana oxşayan, alayarımcıq ərin gələcək üstümə? ... – demişdi.

Tamara yanib tökülmüş, bu erməni südü əmmiş harınlamışa daha söz deməmişdi.

Əbdül yorğun, zəif səsle:

– Hə, düz deyir, onlar üçün hər şey azaddır, -dedi.

Sonra Tamaraya dedi:

– Bizim bu söhbəti qız bilməsin. Bir də gedib-gələndə qızdan muğayat ol. Bunlar xalqın malını yeyib harınlayıblar. Nə desən gözləmək olar belələrindən...

Tamara başı ilə: "Yaxşı", – dedi.

Məhlədə Elşən adlı 20-22 yaşlarında bir oğlan var idi. Ona Eliş deyirdilər. Dələduzun, davakarın, avaranın biri idi. Xırda xuliqanlıq üstündə bir müddət həbsdə də yatmışdı və bununla fəxr edirdi. Amma bir işi var idi ki, məhlədəki qızlarla işi olmazdı. Milyarder balası Xan bu məhləyə gələndən sonra Elişin qanı qaralmışdı. Eliş hamıdan hörmət və ehtiram gözlədiyi halda, Xan onu saya salmır, heç salam da vermirdi. Bir dəfə Eliş ona "ilişmiş", əvəzində isə bir-neçə gündən sonra tanımadığı adamlar tərəfindən möhkəm döyülmüşdü.

İndi də Xanın Vüsalənin dalınca düşməsi Elşənə yaman yer eləmişdi. Tez-tez deyirdi: "Vıraciyəm erməni dığasını, gedib yenə yataciyəm"...

Bu ərazilərə sahə rəisi, polis mayoru Şahsuvar adlı cavan bir oğlan nəzarət edirdi. Əbdülün döyüş yoldaşlarından birinin oğlu idi Şahsuvar. Arabir Əbdülə baş çəkər, ondan hal-əhval tutardı.

Xandan heç xoşu gəlməzdi sahə rəisinin. Bir dəfə onun ərazisində yerləşən barların birində dava salan Xanı bölməyə gətirmiş və ondan protokol tərtib etmişdi. Heç 15 dəqiqə keçməmiş bölmə rəisi onu yanına çağırmış və Xanı buraxmağı tapşırmışdı. Şahsuvar Xanın hərəkətləri barədə rəisə açıqlama vermək istəmiş, lakin rəis ona acıqlanaraq demişdi: "İsgəndərov, deyəsən, paqonların sənə ağırlıq edir". Sonradan Şahsuvarla qarşılaşan Xan istehza ilə ona demişdi: "Sən şah, mən Xan, gəl mənimlə düz dolan". Acığından dişi bağıracağını kəsən Şahsuvarsa rəisin ona dediklərini xatırlayıb bir söz deməmişdi. Xanın Əbdülün qızına göz verib işıq verməməsini Şahsuvar da eşitmişdi. Əbdülün xəstəliyinə və bu söz-söhbətə görə onun Əbdülə yazığı gəlirdi. Amma hələ ki, əlindən bir şey gəlmirdi.

Artıq qış gəlmiş, soyuqlar başlamışdı. Hər tərəf buz bağlamışdı. Çöldə qar yağır, güclü külək qarı hara gəlirdi

sovururdu. Belə havalarda Əbdülqilin vəziyyəti bir az da çətinləşirdi. Mənzillərdə köhnə istilik sistemləri yaxşı işləmədiyindən otaqlar soyuq olurdu.

Tamaranın Əbdüllə söhbətindən artıq bir həftə keçmişdi. Əbdülün vəziyyəti bir az da ağırlaşmışdı. Bu bir həftə ərzində o, bir-neçə dəfə yoldaşları ilə görüşə getmiş, hər dəfə də evə gec qayıtmışdı.

Bu axşam da Əbdül evə lap gec qayıtdı. Heç kimi narahat etməmək üçün çöldən mənzilin qapısını açarlar açıb, sakitcə içəri girdi və yerinə uzanıb yatdı.

Artıq səhər açılmışdı. Əbdül çarpayısında uzanıb öz-özünə düşünürdü: "Bəlkə, heç məndə xərcəng deyil, başqa xəstəlikdi. Elə isə bəs nə uzun çəkdi? ... Axı bu xəstəlik üzrə mütəxəssis olan Gülbəniz xanım ölüm hökmünü mənim düz gözlərinin içinə demişdi".

Çöldən gələn hay-küyə çarpayından dikəldi, pəncərəyə yaxınlaşdı. O biri otaqdan Tamara və Vüsalə də gəldilər. Milyarderin saraya oxşar evinin qarşısına xeyli adam yığılmışdı. Çox keçməmiş təcili yardım maşını da gəldi. Polis rəisi, Şahsuvar və digər polisler də qapının ağzına idi. Eliş və başqa məhlə uşaqları da maraqla tamaşaya yığılmışdılar. İçəridən kimisə xərəklə çıxarıb təcili yardım maşınına qoydular. Ev sahibi - milyarder kişi və onun sarısaç arvadı ucadan qışqıraraq ağlayırdılar.

Pəncərədən həyəətə baxan Tamara:

– Görəsən, nə olub? ...

Əbdül:

– Cərə olub, cəhənnəmə olub, soyuqdur, örtün pəncərəni, – dedi.

Tamara ayaqqabılarını ayağına taxıb həyəətə düşdü. Vüsalə isə atasının çay-çörəyini gətirdi. Əbdül qızına:

– Qızım, heç əl-üzümü də yumamışam, -deyib yerindən dikəldi.

Vüsalə çox həyəcanlı idi. Pəncərədən gördükləri, istər-istəməz, onu həyəcanlandırmışdı.

Qapı açıldı və Tamara sürətlə içəri girdi. Nəfəsi təngimişdi. Vüsalə maraqla:

– Nədi, ay mama, nə olub belə?

Tamara stulu çəkib oturdu. Elə bil onun gözlərində bir sevinc vardı.

Əbdül də soruşdu:

– Yaxşı, bir danış görək, nə olub? ...

Tamara dedi:

– Gecə, yatdığı yerdə, o ciyəriyanmış Elxanın qulaqlarını və alt dodağını kəsiblər.

Heyrətdən Vüsalə qışqırdı. Əbdül isə gözlərini Tamaranın ağzına dikib qulaq asırdı.

– Hə, deyirlər ki, bir dənə də iz buraxmayıb bunu edən. Təkcə ciyəriyanmışın yatdığı otağın divarına bıçaqla “şərəfsiz” yazıb.

Vüsalə yaşarmış gözləri ilə anasına baxaraq:

– Mama, bəs qulaqlar, dodaq necə olub? ...

Tamara qızının üzünə baxmadan:

– Necə olacaq, ay qız, aparıblar də, -dedi.

Və qızın qəhqəhəsindən diksindi. Vüsalə əllərini göyə qaldıraraq ucadan dedi:

– Allah mənim qisasımı aldı!Qurban olum Allaha!Öl, şərəfsiz, alçaq!

Sonra anasına tərəf dönüb:

– Bəs demədilər, kim edib? ...

– Yox, demədilər, amma, Elişdən şübhələnirlər. Deyir, yaman hədələyirmiş ciyəriyanmışı. Aparıblar bölməyə Elişi.

Vüsalə əllərini bir-birinə vuraraq:

– Bunu kim edibsə, əllərindən öpəcəyəm onun!

Əbdül qızına:

– Yaxşı, qızım, adam belə şeyə sevinməz, -dedi, ancaq hiss etdi ki, özü də sevinir. Sonra ürəyində fikirləşdi: “Gör insanları hansı həddə gətirirlər ki, birinin bədbəxtliyinə başqaları sevinir”.

Ertəsi gün Şahsuvar Əbdülgilə gəldi. Tamara və Vüsalə işdə idi. Şahsuvar Əbdülün yanında oturub hal-əhval tutdu. Əbdül Şahsuvarın atasını soruşdu. Şahsuvar: “Yaxşıdı, Əbdül əmi, həmişə səni soruşur”, – dedi.

Sonra dünənki hadisədən danışdı:

– Təcrübəli adamdır bunu edən. Bir dənə də iz buraxmayıb. Əvvəl kameraları sıradan çıxarıb, sonra evə girib.

Əbdül:

– Evdən bir şey aparıbmı?

– Yox, Əbdül əmi, heç nə aparmayıb. Divara bıçaqla”şərəfsiz”sözünü yazıb, vəssalam...

Əbdül:

– Şərəfsizə şərəfsiz deyərlər də. Görəsən, kimə nə pislik edib ki, onu bu günə qoyublar.

– Qisasa oxşayır, – deyə Şahsuvar dilləndi.

Əbdül də:

– Ola bilər, – dedi.

– Atasını aləmi bir-birinə qatıb. Deyir, əgər evimə girəni tapmasanız, başınıza oyun açaram.

– Bəs kimdən şübhələnmirsiniz?

– Vallah, özüm də məəttəl qalmışam. Mən qulaq kəsən eşitməmişdim, ancaq dodaq kəsən eşitməmişdim.

Sonra söhbətinə davam etdi:

– Kimdənsə şübhələnməyə bir əsas yoxdur. Dünən Elişi bölməyə aparmışdıq. Dilindən izahat alıb buraxdıq. Onun başqa oğurluq əməllərini müəyyən etmişik, ancaq bu, hələ ki, dəqiq təsdiq edilməyib. Fikirləşirəm ki, Elişin bu işi etməyə cəsarəti çatarmı?

Şahsuvar getmək üçün ayağa qalxdı. Əbdül mehriban təbəssümlə ona:

– Atana salam de, oğlum, – dedi.

Şahsuvar da:

– Salam deyən sağ olsun, Əbdül əmi, -deyərək razılıq etdi.

Axşamüstü məhlədəki uşaqlar bir yerə yığışib dünənki hadisədən danışdılar. Hərə bir söz deyirdi. Birinin üstünə beşini də qoyurdular. Biri deyirdi: "Maskalı olub". Biri deyirdi: "Xanın anasının sinəsinə bir dənə tapança gülləsi qoyub". Bir sözlə, hərə ağzına gələni danışdı.

Uzaqdan Elişin gəldiyini görən uşaqlar: "Eliş gəldi, Elişi buraxıblar", – deyə səsləndilər. Elişin yerışı dəyişmişdi. Boyu elə bil bir az uzanmışdı. O, şəstlə uşaqlara yaxınlaşdı. Uşaqlar bir-bir gəlib onunla görüşdülər. Kimsə qıraqdan: "Halaldı vallah, Xanın qulaqlarını kəsmək hər oğulun işi deyil"... Bu sözlər Elişə ləzzət elədi.

Bir həftədən sonra Elşəni yenidən bölməyə apardılar. Rəisin özü onunla təkbətək söhbət etdi. Onun əvvəllər etdiyi xırda oğurluq işləri təkzib olunmaz faktlarla sübuta yetirilmişdi. Elşən bir müddət həbsdə olduğundan həbsxanadakı qanunlardan az-çox xəbərdar idi. Düşündü ki, şə-rəfsiz bir milyarder balasının qulaqlarını kəsmək ona şans-şöhrət gətirəcək. Odur ki, əvvəlki cinayət əməlləri ilə yanaşı, sonuncu cinayəti də tərəddüd etmədən boynuna aldı. Bölmə rəisinin üstündən elə bil dağ götürüldü. Axı az bir vaxtda cinayətin üstünün açılması hər rəisə qismət olmur.

Bu gün Əbdül İrana gedirdi. Döyüşçü yoldaşları və adının çəkilməsini istəməyən bir nəfər ona kifayət qədər pul vermişdi. İndi isə hava limanından onu yola salırdılar. Hava soyuq olduğundan Əbdül qalın geyinmişdi. O,

dostları ilə görüşdü, təyarəyə minmək üçün yoxlanış keçidindən keçib camaata qarışdı.

Əbdül sanki evi-eşiyi də özü ilə aparmışdı. Həm Tamara, həm də Vüsalə ondan ötrü çox darıxırdılar.

Əbdül gedən günün səhəri Tamara evdə bir az təmizlik işləri aparmaq qərarına gəldi. Əvvəl Əbdülün çarpayısını evin ortasına çəkdi. Divarlardan çarpayının altına tökülmüş toz-torpağı təmizlədi. Vüsalə də anasına kömək edirdi. O, o biri otaqda idi. Tamara giriş qapısının ağzına qoyulmuş ayaqqabı dolabını da yerindən tərpətdi. Dolabın da arxasında və yan tərəfində divarın suvağı uçmuş və divar daşları görünürdü. Birdən Tamaranın gözləri divar daşlarının arasına pərçim olunmuş bir salafan bükülüsünə sataşdı. Bükülünü daşların arasından çıxarıb açmağa başladı. Bükülü çox bərk bağlanmışdı. Tamara özlüyündə fikirləşdi: "Görəsən, bu nədir? Olmaya, evimə dua-cadu ediblər? "Nəhayət, o, salafanı açdı, içərisinə baxanda gözləri kəlləsinə çıxdı "Ay Allah", -qışqıraraq əlindəkini yerə tulladı və divarın dibində oturdu. O biri otaqda iş görən Vüsalə anasının qışqırığına özünü onun yanına çatdırdı.

– Nə oldu, ay mama, tokmu vurdu səni? -deyə anasını qucaqladı.

Tamara yerdəki bükülünü barmağı ilə qızına göstərib:

– Vüsalə, salafanda, salafanda...

Vüsalə hövsələsi daralmış halda soruşdu:

– Hə, mama, nə var salafanda? Danışsana?

Tamara:

– Qulağa oxşayan nəşə var...

Vüsalə təəccüblə:

– Nə danışırısan, ay arvad?

Sonra aşağı əyilib yarıaçılmış bükülünü yerdən götürdü və heç nə olmamış kimi diqqətlə baxdı. Heyrətindən donub qaldı. Bükülüdə iki qulaq və bir dodaq vardı. Hava

soyuq olduğu üçün quruyub sanki taxtaya dönmüşdülər. Birdən Vüsalə nə isə düşündü, gözləri işıldadı, əlindəkiləri əhəmiyyətsiz bir əşya kimi yerə atdı və özünə məxsus bir tərzdə, əllərini bir-birinə vurub sevinclə qışqırdı:

– Ay mənim qoçaq atam!... Canım atam!... Sən birdənəsən!... Sənə canım qurban!...

Tamara isə hələ də yerdə oturub, altdan yuxarı qorxu və təəccüblə qızına baxırdı.

Yaxşılıq

Cəmil gec evlənmişdi. Cəmi bir oğlu var idi. O da üç yaşında... Bakıda – “Sovetski”də bir-birinin içinə girmiş, dar məhəllələrin birində yaşayırdı. Yoldaşı heç bir yerdə işləmirdi. İş yox idi. Anası da onlarla yaşayırdı. Atasını isə çoxdan rəhmətə getmişdi. İki otaqdan ibarət olan bu mənzilə (Əgər buna mənzil demək olardısıa...) zorla yerləşirdilər. Mətbəx də demək olar ki, evin içərisində idi. Neçə illər idi ki, belə şəraitdə yaşamağa artıq öyrəşmişdilər. Söz var idi ki, guya buraları sökəcək, sakinlərə yeni mənzillər verəcəkdilər. Lakin hələ ki, bu deyilənlər söz olaraq qalırdı.

Cəmil məhəllədəki adamlardan fərqlənirdi. Elə bil vaxtilə davakarlığı ilə ad çıxaran Zakirin oğlu deyildi. Rəhmətlik atasından fərqli olaraq, o çox sakit bir adam idi. Heç kimlə işi olmazdı. Məhəllənin yaşlı adamları ona atasına görə hörmət edərtilər, uşaqları və cavanları isə özünə görə... Bayaq dediyim kimi, məhlədə onun kimi ikinci bir sakit adam tapmaq çətin olardı. Ona görə də hamı ona hörmət əlaməti olaraq “müəllim” deyirdi. Əvvəllər “müəllim” sözünü qəbul etməsə də, sonradan bu sözə öyrəşdi. Əlbəttə, o, müəllim işləmirdi. Hansısa bir özəl mətbəədə işləyirdi. Aldığı əmək haqqı ailəni dolandırmaq üçün bu aydan o biri aya güclə çatardı. Ancaq arada məhlə uşaqlarını yeyib-içən görəndə onlara bir çay pulu verərdi. Məhlə uşaqları buna razı olmasalar da, o, zorla onları razı salardı.

Məhlədə anadangəlmə şikəst bir yeniyetmə var idi. Adı Hüseyn idi. Hamı ona Qusi deyərdi. Zorla yeriyirdi. Danışığı da normal deyildi. Ağılı da elə bil uşaq ağılı idi. Cəmil onu harda görsəydi, xırda da olsa, cibinə pul qoyardı. Hüseyn hər dəfə Cəmili görəndə baş barmağını

yuxarı qaldırıb gülə-gülə deyərdi: "Sən vıççı oğyansan". Cəmil də başa düşürdü ki, Hüseyn ona yarı rus, yarı Azərbaycan dilində "əla oğlansan" demək istəyir. Həyat yoldaşı bir dəfə öz narazılığını bildirib ona demişdi: "Ay Cəmil, özümüz güclə dolanırıq"... Cəmil isə onun sözünü kəsib: "Sən öz işinə qarış", – demişdi.

Cəmilin ürəyində insanlara qarşı bir mərhəmət, bir rəhm var idi. Əgər onun imkanı olsaydı, tanıdığı və tanımadığı kasıblara, şikəstlərə, imkansızlara əl tutardı. Heyif ki, Cəmilin buna imkanı yox idi.

Bir dəfə bazardan evə qayıdan Cəmil M. Müşfiqin heykəlinin yanındakı oturacaqda əyləşmiş bir ağsaqqala rast gəlir. Kişinin halsız olduğunu görüb ona yaxınlaşır və deyir:

– Ağsaqqal, burda niyə oturmusan? Nə olub?

Ağsaqqal əvvəl demək istəmir. Cəmilin təkidindən sonra utana-utana ac olduğunu deyir. Cəmil də nə qədər bazarlıq edibsə, kişi ilə tən bölür və evinə getmək üçün kişiyə yol pulu da verir. Evə gəldikdə anası onun etdiyi bazarlığı görür və deyir:

– A bala, bu necə bazarlıqdır etmisən?

Cəmil də anasına:

– Ay ana, bir təhər edin, 10-15 günə maaşımı alacam, – deyir.

Bax, Cəmil belə Cəmil idi.

Həmişəki kimi, bu gün də Cəmil işə tələsirdi. Yasamal bazarının qabağında avtobusdan düşdü. Küçənin o biri tərəfinə keçmək üçün işıqforun qırmızı işığının yanmasını gözlədi. Onunla yanaşı qırmızı işıqın yanmasını gözləyən bir qadın və bir uşaq da var idi. Qadın uşağın əlindən tutmuşdu. Qırmızı işıqın yanması ilə uşağın anasının əlindən dartınıb çıxması bir oldu. O, yola yüyürdü. Ana da təlaşla onun arxasınca qaçdı. Qırmızı işıqın yanmasına məhəl qoymayan qara rəngli "Mercedes" ana ilə uşağı necə

vurdusa, onların hərəsi bir tərəfdə hərəkətsiz qaldı. Və “Mercedes” sürətlə şütüyüb uzaqlaşdı. Adamlar ana və balanın başına yığışdılar. Hərə bir söz deyirdi, lakin heç kim bir iş görmürdü.

Cəmil də burada idi. O bilirdi ki, təcili yardım maşınının gəlməsinə çox da ümid etmək olmaz. Odur ki, tez bir taksi saxlatdırdı. Adamların köməyi ilə yaralıları avtomobilin arxa oturacağına uzatdı. Özü qabaqda-sürücünün yanında oturub, sürücüyə yaxınlıqdakı xəstəxanaların birinə sürməyi xahiş etdi.

Taksi sürətlə Mərkəzi Klinik Xəstəxananın qarşısında dayandı. Xəstəxananın giriş hissəsi şlaqbaumla bağlanmışdı. Cəmil avtomobildən düşüb gözətçinin yanına yürdü və həyəcanla:

– Qardaş, tez şlaqbaumu qaldır, ağır xəstə var!-dedi.

Gözətçi sakit səslə dedi:

– İçəri kənar maşın buraxılmır. Ancaq təcili yardım maşınları buraxılır.

Cəmil hövsələsi daralmış halda:

– A kişi, indi təcili yardımı hardan tapaq? Xəstələr ölürlər. Maşın vurub onları, – deyə qışqırdı.

Gözətçi yavaş-yavaş avtomobilə yaxınlaşdı və arxayın-arxayın soruşdu:

– Neçə nəfərdilər?

Cəmil danışmaq istəyirdi ki, sürücü özünü saxlaya bilməyib qışqırdı:

– Sən necə adamsan, a kişi? Sənə deyirlər ki, yaralılar ölür, sənsə sayın soruşursan. Qaldır şlaqbaumu sənin pulunu mən verəcəm.

Pul sözünü eşidən kimi gözətçi:

– Vallah, mənə də söz gəlir ee, qardaş, -deyə-deyə şlaqbaumu qaldırdı.

Avtomobil təcili yardım şöbəsi yerləşən korpusun qabağında dayananda arxa oturacaqda uzanan qadın zarımağa başladı.

Cəmil aşağı düşüb içəri yüyürdü. Çox həyəcanlı idi. İçəridəkiləri tələsdirdi. Axır ki, ana və balanı içəri apardılar. Hər iki xəstəni reanimasiyaya yerləşdirdilər.

Taksi sürücüsü Cəmilə yaxınlaşıb dedi:

– Qardaş, icazə ver, mən gedim.

Cəmil əlini cibinə salıb:

– Borcum nə olacaq? – dedi.

Sürücü:

– Onlar sənin nəyindir, qardaşım?

Cəmil:

– Vallah necə deyim? Heç tanımıram onları.

Sürücü:

– Allah şəfa versin, – deyib aralandı.

Cəmil onun arxasınca: "Əcəb yaxşı adamdır", – dedi.

Ağ xalatlı növbətçi həkim Cəmili yanına çağırırdı və dedi:

– Mən növbətçi həkiməm.

Sonra da soruşdu:

– Xəstələrin yiyəsi sənsənmi?

Cəmil cavab verdi:

– Xeyir, sadəcə yolun ortasında qalmışdılar, götürüb gətirdim.

Həkim narazı halda:

– Yaxşı, indi bunlar necə olacaq? – deyə Cəmildən soruşdu.

Cəmil:

– Nə necə olacaq? Nə lazımdır edin. Hər halda yiyələri gəlib çıxacaq.

Həkim gözlərini süzdürüb palataya keçdi.

Təxminən 5-6 dəqiqədən sonra yenə qayıtdı və Cəmilə:

– Qadına heç nə olmayacaq, ancaq uşaq çətin...
Çoxlu qan itirib. Qan lazımdır, – dedi.

Cəmil:

– Qan lazımdır, vurun da...

Həkim:

– Rəhmətliyinin oğlu, nə vuraq, qan var ki... Elə bil aydan gəlmişən. Kislarod gətirən taksinin pulunu cibimdən vermişəm ee...

Cəmilin cibində pul az idi. Ona görə də ürəksiz danışırdı. Üzünü həkimə tutub dedi:

– Mənim qanıma vurun uşağa, yazıqdı, ölməsin.

Həkim:

– Neçənci qrupdu sənin qanın?

– İkinci...

Həkim yenə narazı-narazı dedi:

– Görək yoxlayaq da... görək uşağın qanı neçənci qrupdu?

Növbətçi həkim uzaqlaşdı.

Qapının ağzında dayanan mühafizəçi Cəmili yanına çağırıb dedi:

– A qardaş, özünü niyə yorursan? Pul verməsən baxmayacaqlar xəstənə.

Sakit təbiətli Cəmil artıq əsəbiləşirdi və elə bu zaman növbətçi həkim Cəmili çağırırdı:

– Cavan oğlan, gəl, uşağın qanı ilə sənin qanın eyni qrupdandır.

Cəmil sevindi. Öz-özünə: "Nə yaxşı oldu", – dedi.

Cəmindən xeyli qan çəkib uşağa vurdular. Cəmilin gözləri qaralır, ürəyi bulanırdı. O, dəhlizə qoyulmuş oturacaqda əyləşdi.

Birdən tibb bacılarından biri ana və uşağın yerləşdiyi otaqdan dəhlizə çıxdı və sevinclə dedi:

– Qadın ərinin telefonunu yazıb verdi.

Başqa tibb bacısı:

– Ay qız, tez ol, zəng elə, -dedi.

Cəmil bir az özünə gəlmişdi. Ancaq hələ də qalxa bilmirdi.

10-15 dəqiqədən sonra dəhlizdə pəhləvan cüssəli iki oğlan və yaşlı bir qadın göründü. Çox həyəcanlı idilər. Qadın tənənfəs olmuşdu. Ağ saçları dağınıq idi. Reanimasiya şöbəsinin qarşısına gəldilər. Növbətçi həkim onlara yaxınlaşdı.

– Ana və uşağın yiyələri sizsiniz? -deyə onlardan soruşdu.

Yaşlı qadın güclə nəfəs alaraq:

– Hə qadan alım. Gəlinim və nəvəmdir.

Həkim:

– Vəziyyətləri yaxşı deyil.

Qadının yanındakı oğlanlardan biri uca səslə:

– Necə yəni yaxşı deyil? Qəzaya düşdükləri gör nə vaxtdır. Bəs nə iş görmüsünü? – deyə növbətçi həkimə acıqlandı.

Növbətçi həkim narazılıqla:

– Aaa, bu da bizim yaxşılığımız. Qan vurmuşuq, ağrıkəsicilər etmişik, oksigen vermişik... Daha nə etməliyik?

Dəhlizdə ucaboylu, ağ xalətli bir kişi göründü. Dedilər ki, baş həkimdir. O, mübahisə edənlərə yaxınlaşıb acıqla:

– Bu nə səs-küydür. Bura sizin üçün bazardır?

Oğlanlarda ikincisi həkimi kənara çəkib təxminən 2-3 dəqiqə söhbət etdi.

Uzaqdan həkimin səsi eşidildi:

– Nə danışırısan, ay oğul. Bəs niyə əvvəldən deməmişən? Mənim Qənizadəyə böyük hörmətim var.

Oğlan:

– Bizə də indicə zəng edib xəbər verdilər.

Baş həkim növbətçi həkimi yanına çağırıb xəstələrin vəziyyəti ilə maraqlandı. Növbətçi həkimin məlumatından sonra narazılıqla başını yellədi və uca səslə:

– Bura dövlət xəstəxanasıdır və sizin borcunuz və-təndaşların sağlamlığını qorumaqdır, – dedi.

Sonra yenə qadına:

– Təcili, əməliyyat otağını hazırlayın!

Cəmil isə hələ də oturacaqda əyləşib özünə gəlməsini gözləyirdi. Yaralıların qohumlarının gəlməsi onu çox sevindirdi. O, sakitcə ayağa qalxdı. Yaylığını çıxarıb üzgözünün tərini sildi. İndi yadına düşdü ki, yəqin, iş yerində aləm dəyib bir-birinə. Və cib telefonunu çıxarıb baxdı. Həm işdən, həm də evdən gələn buraxılmış zənglərin sayı-hesabı yox idi. Fikirləşdi ki, çıxıb çöldən zəng edər. Qapıdan çıxanda mühafizəçi onu yaşlı qadına göstərüb dedi:

– Yaralıları bu oğlan gətirdi xəstəxanaya. Nəvənizə də qanı o verdi.

Yaşlı qadın və oğlanlar tez Cəmilin arxasınca çıxdılar. Cəmil hadisəni qısa şəkildə onlara danışdı.

Uşağın nənəsi Cəmilin rəngi qaçmış üzünə baxıb dedi:

– Ay oğul, biz sənin xəcalətindən necə çıxacağıq?

Cəmil sakit səslə:

– Xəcalətli düşməniniz olsun. Heç bir xəcalət-zad yoxdur. Mənim də bir oğlum var. Bu iş onun da başına gələ bilər.

Yaşlı qadın ana nəvazişi ilə:

– Allah bir balanı saxlasın, qadan alım!-dedi.

Oğlanlardan biri əlindəki bir dəstə pulu Cəmilin döş cibinə qoymaq istərkən Cəmil onun əlini geri qaytarıb:

– Ayıbdır, – dedi.

Cavan oğlan:

– Axı...

Cəmil onun sözünü kəsib:

– Axısı-zadı yoxdur. İnciyərəm sizdən, -dedi.

– Heç olmasa telefon nömrəni ver.

Cəmil gülümsəyərək dilləndi:

– Deyirəm, yaz.

Cəmil xəstəxanadan küçəyə çıxdı. Sərin külək onun tərlə üz-gözünü oxşadı. Cəmilin daxilində bir rahatlıq var idi. Deyirlər, insan yaxşılıq edəndə iki dəfə sevinər. Birinci, yaxşılığı edəndə, ikinci, yaxşılığın nəticəsini görəndə...

Cəmilin cib telefonu titrədi. Telefonu açdı. Yoldaşı idi. Həyəcanla:

– Cəmil, tez evə gəl.

Cəmil:

– Nə olub, ay qız? Anama bir şey olmayıb ki?

Telefon qapandı.

Cəmil tez bir taksiyə oturub evə gəldi. Qapının ağzında xeyli adam var idi. Tez içəri keçdi.

Oğlu divanda uzanmış, anası və yoldaşı ağlayırdı. Başının damarlarının zoqquldadığını hiss etdi. Anasından yazıq-yazıq soruşdu:

– Nə olub Samirə, ana?

Anası başını qaldırıb dedi:

– Tikəmiz ovsanaya düşdü, bala. Anan namaz üstündə imiş... Yaxşı qurtardıq...

Səbri tükənmiş Cəmil:

– Bir deyin görüm, axı nə olub?

– Narahat olma, oğlum, təhlükə sovuşdu.

Cəmil ağ xələtli həkimin burda olduğunu indi gördü. O, həkimin qolundan tutub soruşdu:

– Uşağa nə olub, həkim?

Həkim Cəmilə baxıb dedi:

– Uşağı ilan vurub... Gürzə... Yaxşı ki, qonşular vaxtında yardım ediblər. İlan zəhərinə qarşı zərdab da

vurmuşam. Narahat olmayın, təhlükə sovuşdu, şükür Allaha.

Təcili yardım maşını gedəndən sonra hadisəni Cəmilə danışdılar. Həyətdə hasarın dibində oynayan Samir hasarın dibinə yığılmış xırda daşların üstünə çıxır. Daşların arasında qıvrılıb yatan gürzə uşağın ayağından sancır. Samirin qışqırığına qonum-qonşu yığışır. İlan görüb öldürürlər. İki dəqiqənin içərisində uşağın ayağı şişməyə başlayır. Məhlə uşaqlarından biri belindəki kəmərlə ilan vuran yerdən bir az yuxarını sıxıb bağlayır ki, zəhər yuxarıya yayılmasın. Qonşulardan kimsə deyir ki, zəhəri sorub çıxarmaq lazımdır. Ancaq bu təhlükəli işə heç kim cürət etmir. Və elə bu vaxt Hüseyn uşağın qarşısında yerə çökür və yaranı sorub zəhəri tüpürməyə başlayır. O vaxta qədər ki, artıq yaradan heç nə gəlmir. Sonra isə təcili yardım gəlib çıxır.

Cəmil əlləri ilə başını sıxıb uşağın yanında oturmuşdu. Uşaq özünə gəlmişdi. Cəmil Hüseyni fikirləşirdi: "Görəsən, ona bir şey olmayıb ki? "O, Hüseyni görmək fikri ilə məhləyə çıxdı. Hüseyn qapılarının ağzında oturub uşaq arabasının təkərlərini təmir edirdi. O, Cəmili görən kimi yenə baş barmağını yuxarı qaldırıb: "Sən vıççı oğyansan", – dedi. Cəmil Hüseynə yaxınlaşdı, onun boynunu qucaqladı və dedi:

– Qusi, sən bunu necə etdin?

Hüseyn başını qaldırıb qırıq-qırıq kəlmələrlə dedi:

– Qayaca kız... Tuti...

Cəmil məəttəl qaldı. Hüseyn "Qaraca qız" filmindəki Qaraca qız və Tutudan danışdı. Cəmilin gözləri doldu, Hüseynin boynun qucaqladı. Balaca pəncərədən bu səhnəyə tamaşa edən Hüseynin nənəsi Cəmilə dedi:

– Gözün aydın bala, şükür Allaha, yaxşı qurtardıq. Allah ürəyinə görə versin...

Cəmil bu dəfə Hüseynə pul vermədi.

Ana və uşaq xəstəxanadan tam sağalıb çıxandan sonra Həlimə xanım oğlanlarına təkidlə dedi:

– Birinci, sizdən istədiyim odur ki, gəlinimi və nəvəmi vuran maşını tapasınız. İkinci isə, onları mənə qaytaran o oğlanla əlaqə yaradasınız. Bu yaxşılığı unutmaq olmaz.

Ananın istəklərini yerinə yetirmək çox asan idi. Belə ki, artıq polis müşahidə kameralarının köməyi ilə ana və uşağı vuran “Mercedes”in yerini müəyyən etmişdi. Yəqin ki, az bir vaxtda məsələyə tam aydınlıq gətiriləcəkdi.

Cəmili tapmaq isə heç də çətin iş deyildi.

Bir gün Əli Cəmilə zəng vurub onlara qonaq gəlmək istədiklərini bildirdi. Bazar günü Həlimə xanım və Əli Cəmilgilə gəldilər. Cəmilin oğlunun ilan sancması hadisəsini eşidən Həlimə xanım Cəmilə dedi:

– Yaxşılıqlarının əvəzini Allah qarşına çıxardıb, bala.

Evə qayıdarkən yolda Həlimə xanım Əliyə dedi:

– Ay Əli, bəlkə, Cəmilgilin məhlələrinin köçürülmə məsələsini Qənizadə ilə danışasan. Yazıqlar nə gündə yaşayırlar.

Əli dedi:

– Danışaram, ana.

Əli böyük tikinti şirkətlərinin birində rəis müavini işləyirdi. Bu şirkətdə o, böyük nüfuz sahibi idi.

Geniş və yaraşığı bir mənzil... Stol arxasında oturan və deyib-gülən adamlar... Yerdə oturub bir-biri ilə oynayan iki uşaq...

Cəmilin bu gün sevincindən uçmağa qanadı yox idi. Onun həyatı büsbütün dəyişmişdi. Dar, bir-birinə söykənmiş, rütubət qoxuyan evlər sökülmüş, onun əvəzində sakinlərə yeni, yaraşığı, işıqlı mənzillər verilmişdi.

Bu gün qonaqları da var idi Cəmilin. Həlimə xanım, onun gəlini və nəvəsi, oğlanları Əli, Kamran, Toğrul bu gün Cəmilin təzə mənzilinə qonaq gəlmişdilər. Toğrul Həlimə xanımın böyük oğlu-Cəmilin qan verdiyi uşağın atası idi. Elə bil neçə illərin tanışları idilər. Cəmil onlara məhlə adamlarının köçərkən bir-birinə qoşulub necə ağlamasından danışdı. Hüseynin ağlamasını danışanda isə Cəmilin gözləri yaşardı.

Bu yaraşığı mənzilə və mənzildəkilərə tamaşa etmək necə də xoş idi. İndi bu mənzil yaxşılığın, xeyirxahlığın, mərhəmətin, insana sevginin yaratdığı kiçik bir dünyaya bənzəyirdi. Bu kiçik dünyanın sakinlərinin qəlbində ancaq xeyirxahlıq, mərhəmət kök salmışdı. Kaş ki bütün dünyamız belə olaydı.

Snayper

Payızın son ayı idi. Meşələr, dağlar dərələr-bütün təbiət artıq öz sarı libasını geyinmiş, dəstə ilə uçan köçəri quşlar öz kövrək səsləri ilə sanki bu yerlərlə vidalaşırdı.

Oqtay bir saatdan çox idi ki, artıq saralıb-solmuş ot və ağac budaqlarının arasında sakitcə uzanmış, səbir və təmkinlə tüfənginin üstündəki görmə cihazı ilə erməni mövqelərini diqqətlə izləyirdi. O, elə gizlənmişdi ki, hətta onun yanında yem üçün eşələnən quşlar belə burada insan olmasını hiss etmirdi.

O, snayper idi. Qarabağ döyüşləri başlayanda artıq hərbi xidmətini başa vurmuşdu. Bu döyüşlərdə qəhrəmanlıqla həlak olan qardaşının meyidi kəndlərinə gətirilən vaxtdan bir müddət sonra hərbi komissarlığa yollanmış və könüllü olaraq ön cəbhəyə getmək üçün ərizə vermişdi. Bundan xəbər tutan anası(Oqtayın atası 5 il olardı ki, rəhmətə getmişdi)çox yalvarıb-yaxarsa da, onu öz fikrindən daşındıra bilməmişdi. Oqtay 3 ay snayperlik kursunda təlimlər keçmiş, bu müddət ərzində onun çox bacarıqlı, fiziki cəhətdən güclü, sakit, təmkinli, soyuqqanlı və cəsur bir gənc olduğunu gördükdən sonra ona snayper kimi döyüşlərdə iştirak etməsinə icazə verilmişdi. Elə ilk döyüşdə iki erməni köpəyini dəqiq atəşlə məhv edən Oqtay döyüşçü yoldaşlarının rəğbətini qazanmışdı. Növbəti döyüşlər isə onun üçün daha uğurlu olmuşdu. Ən uzaq məsafələrdən dəqiq və sərrast atəş ilə düşməni məhv edən Oqtaya yoldaşları ad da vermişdilər. Şahin... Doğrudan da, Oqtayın gözləri şahin quşunun gözləri kimi iti, qolları onun qanadları kimi güclü idi. Tutduğu mövqedə ağıllı, tədbirli və soyuqqanlı olardı. Bəzən saatlarla tutduğu mövqedə ölü kimi, sakitcə qalar, düşmənin yerini müəyyən etdikdən sonra dəqiq atəşlə hədəfi məhv edərdi.

Daha sonra isə hiss olunmayacaq dərəcədə yerini dəyişər, özünə yeni döyüş mövqeyi seçərdi. Bütün bunlar isə snayperlər üçün çox vacib xüsusiyyətlərdir.

Budur, Oqtay yenə də öz döyüş mövqeyini seçmiş, döyüşçülərimizə göz verib işıq verməyən düşmən snayperini axtarırdı.

Dünən düşmən snayperi Oqtayın döyüşçü yoldaş-dostu Hüseynin düz alnından vurmuşdu. Oqtay da Hüseynin cənazəsi qarşısında bu snayperi tapıb düz alnından vuracağına and içmişdi

Saatlar keçsə də, düşmən tərəfdən bir səs, bir hənirti yox idi. Oqtay bir an da olsa fikrini başqa yerə yayındırmırdı. Bilirdi ki, ani səhv onun ölümünə səbəb ola bilər. Onun isə ölmək fikri yox idi. Evdən çıxarkən anasına dediyi kimi, o, qardaşının, bütün şəhidlərin intiqamını alıb, sağ-salamat evlərinə qayıdacaqdı.

Lap uzaqda ağacların yarpaqlarının azca tərpənməsi Oqtayın şahin gözlərindən yayınmadı. Öz-özünə düşündü: "Külək yox, hava sakit, budaqlar niyə tərpənsin ki? "Görmə cihazı ilə bir də diqqətlə baxdı. Sevindi, lakin ancaq ürəyində... Yavaşca əlini tüfəngin tətiyinə yaxınlaşdırdı. Tələsmək olmazdı. Azca ləngimək isə düşmənin yerini itirmək demək idi. Məsafə çox uzaq idi. Oqtay nəfəsini çəkdi, sanki bir daha nəfəs almayacaqdı. Və sakit bir atəş... Atəş açılan nöqtədən quşlar havaya qalxdı. Oqtay görmə cihazı ilə bir də diqqətlə baxdı. Rahat nəfəs aldı: düşmən gəbərmişdi. O, çox ehtiyatla yerini dəyişdi. Artıq geri-xeyli aralandığı hərbi hissəyə qayıtmaq olardı. Lakin Oqtayı qəribə bir maraq bürüdü: "Görəsən, düşmən snayperi kim idi? Atdığı güllə onun harasına dəymişdir? "O, çox istəyərdi ki, kaş atdığı güllə onun düz alnından dəymiş osun.

Oqtay düşündü: "Bəlkə, gedim, baxım". Sonra bu fikri tez özündən uzaqlaşdırdı və düşündü: "Bu, peşəkarlıq

olmaz".

O, gizləndiyi yerdən tərənən kimi atəş açıldı və Oqtay yerə-sol tərəfə aşdı.

Başına tökülən soyuq sudan gözlərini açdı. Harada olmasını anlamağa çalışdı. Yadında qalan sonuncu dəqiqələri-vurulduğu anı xatırladı. Düşündü: "Demək, ölməmişəm, hələ ki, sağam". Qolunu tərپətmək istədi, dəhşətli ağrıdan zarıdı. Sol çiyinini güllə dağıtmışdı. Başının üstündə dayanan adam erməni dilində uca səslə kiməsə:

-Ayıldı, -dedi.

Oqtay işin nə yerdə olduğunu anladı. Düşündü ki, axı o, yaxşı gizlənmişdi. Necə olub ki, düşməne öz yerini bildirmişdir?

Yaralı çiyinə dəyən təpik zərbəsindən qışqırdı. Amma bu qışqırmaq onun ağrılarını azaltmadı. İki erməni onu amansızcasına təpikləyirdi. Bir azdan artıq heç bir ağrı hiss etmirdi, çünki özündə deyildi. Ermənilər Oqtayın tərپənmədiyini görəndə dayandılar.

Bütün gecəni huşsuz vəziyyətdə qalan Oqtay səhər-üzü özünə gəldi. Təkcə yarası yox, bütün bədənini ağrıdan zoqquldayırdı. Güclə yanı üstə çevrildi, ətrafa baxmaq istədi. Kirpiklərini aralaya bilmədi. Gözlərinə dolmuş qan quruyub onları bir-birinə yapışdırmışdı. Sağ əli ilə göz qapaqlarını araladı. Bura bunkerə oxşar bir yer idi. Adam boyu məsafədə kiçik nəfəslərə oxşar müşahidə yerləri var idi. Oqtay fikirləşdi ki, bura yəqin, ermənilərin döyüş postu, ya da hərbi bazalarıdır. Yeraltlı bunkerlər elə düzəldilmişdi ki, kənardan baxanda burada bu qədər həngəmənin olması heç kimin ağlına gəlməzdi.

Yenə də özünü danlamağa başladı. Düşündü ki, daha olan olub. İndi buradan necə qurtarsın?

Çöldən gələn addım səsləri onu xəyaldan ayırdı. Üç nəfər erməni içəri girdi. Onlar erməni dilində danışdılar. Deyəsən, rütbəcə biri o birilərindən üstün idi. Odur ki, hər

şeyi təfərrüatı ilə ona hesabat verirdilər. Oqtay erməni dilini yaxşı bilməsə də, danışılanları başa düşürdü. O, ermənilərin danışığından belə başa düşdü ki, Oqtayın dünən öldürdüyü snayper Livandan gəlmiş zənci qadın olub. Oqtay onu da başa düşdü ki, onun dostu Hüseyni vuran da həmin zənci qadın imiş.

İzahat verən erməni əli ilə Oqtayı göstərərək: "Bu türk küçüyü düz livanlı snayperin alnından vurub", -dedi. Bu sözləri eşidəndə Oqtayın gözləri parladı, sanki ağrılarını unutdu. Lakin bu bir anlıq oldu. Əsir gətirilən türk snayperinin başqa bir qadın-zənci snayper tərəfindən vurulduğunu və yaralının həmin qadın tərəfindən gətirildiyini ermənilərdən eşidən Oqtay ürəyində özünü danladı. Ona görə yox ki, onu bir qadın vurmuşdu. Ona görə ki, o, səhv edərək yerini bildirmişdi.

Oqtayın ayaqlarını məftil ilə sarıyıb yük maşınının arxasına tulladılar. Onu döyüş mövqeyindən xeyli uzaqda olan bir kəndə gətirdilər və maşından sürüyüb yerə atdılar.

Bu kənd işğal olunmuş Azərbaycan kəndlərindən biri idi. Əsir düşmüş mülki vətəndaşlarımızın və döyüşçülərimizin bir hissəsi burada saxlanılırdı. Döyüşçülərimizin, demək olar ki, hamısı yaralı, şikəst, xəstə vəziyyətdə idi. Əsirlər içərisində qadın və qızlar da var idi.

Oqtayı bir donuz tövləsinə saldılar. Burada ondan başqa 6-7 nəfər də əsir var idi. Onların hamısı ermənilər tərəfindən dəhşətli işgəncələrə məruz qalmış, şikəst olmuşdular.

Günortaya yaxın tövlənin qapısı açıldı. İçəri hərbi geyimli bir adam girdi. Oqtaya yaxınlaşaraq təmiz azərbaycan dilində:

– Gedək mənimlə, – dedi.

Sonra Oqtayın qoluna girib onu çölə çıxardı. Günəşin işığı Oqtayın gözünü qamaşdırdı. O, fiziki cəhətdən güclü olsa da, yeriməyə təqəti yox idi. Həm ac və susuz,

həm də halsız idi. Güllə dağıtmış çiyini şişib qızarmışdı.

Hərbi geyimli adam onu bir otağa gətirdi. Onu dəmirdən düzəldilmiş oturacaqda otuzdurdu. Üzünü qonşu otağa tutub qışqırdı:

– Gülya, kömək elə.

Qonşu otaqdan 30-35 yaşlarında bir qadın içəri keçdi. Əynində ağ xalat var idi. Başına bağladığı ağ yaylığının altından yaşına uyğun olmayan ağarmış saçları görünürdü. Çuxura düşmüş gözlərində bir dəhşət, bir əzab var idi.

Hərbi geyimli adam:

– Gətir, – dedi.

Qadın o biri otağa keçib, tez də qayıtdı. Əlində dərman avadanlıqları var idi. O, Oqtayın qarşısında dizi üstə çökdü. Əvvəl Oqtayın cırıq-cırıq olmuş köynəyini çıxartdı, su və spirtlə onun yarasını təmizləməyə başladı. Yara ağrısı da, Oqtay səsini çıxarmır, dözürdü. Nədənsə bu qadına qarşı özündə bir məhrəmlik hiss etdi. Oqtayın mehriban baxışlarını hiss edən hərbi geyimli adam dedi:

– Bax, bax, yaxşı bax. Tanış gəlir? Öz azərbaycanlıdır. Gülsümdür adı. Hamı ona Gülya deyir.

Qadın isə sanki bu sözləri eşitmir, yaranı təmizləyirdi. Oqtay diqqətlə baxanda gördü ki, qadının gözlərindən yaş süzülür.

Hərbi geyimli adam bir addım Oqtaya yaxınlaşıb dedi:

– Mən də yad deyiləm, azərbaycanlıyam. Adım Yaşardır, mənə də Yaşa deyirlər.

Oqtay başını qaldırıb təəccüblə:

– Sən azərbaycanlısan? – deyə soruşdu.

– Hə, azərbaycanlıyam. Burda təəccüblü nə var ki?

Yaşa üzünü Oqtaya tutub dedi:

– Bəs sənin adın nədir?

Oqtay:

– Aydındır, – dedi.

Bu vaxt Gülsüm yaranı sarıyıb qurtardı və sakit səsle:

–Sümüyü qırılıb, gibsə salmaq lazımdır, – dedi.

Yaşar gülə-gülə:

– Salarıq, – dedi.

Sonra üzünü Oqtaya tutub dedi:

– Çox yaxşı, Aydın qardaşım. Yəqin ki, həm acsan, həm də susuz... Gəl bir-iki tikə çörək yeyək, sonra söhbət edərik.

Oqtay orta məktəbdə kitablardan almanların əsir düşərgələrində bizim əsirləri öz tərəflərinə çəkmək üçün bu vasitədən istifadə etməsini oxumuşdu.

Oqtay düşündü: "Nədən olmasın? Öz çörəyim, öz torpağım... Yeyim ki, bu şəərəfsizlərin verdiyi işgəncələrə dözə bilim". Oqtay çox yaxşı bilirdi ki, onu nələr gözləyir. Ürəyində Allaha yalvarırdı ki, ona ya dözümlə versin, ya da qaçmaq üçün imkan...

Yaşanın səsi onu xəyaldan ayırdı:

– Nə çox fikirləşdin? Bəlkə, mənimlə çörək kəsməyi əskiklik hesab edirsən?

Oqtay: "Əlbəttə, əskiklik hesab edirəm, şəərəfsiz, alçaq, Vətən xaini!" – demək istədi, ancaq demədi.

Yaşaya baxıb:

– Niyə olmasın? – dedi.

Oqtay vəhşi kimi yeyirdi. Doymuşdu, ancaq yeyirdi. Yaşa böyük şüşə qabda tut arağı gətirdi. Oqtay tut arağından da doyunca içdi. Gülsüm qapının arasından bu qarayanız azərbaycanlı balasına baxır, göz yaşını tökürdü.

Süfrə yığılından sonra Yaşa Oqtaya baxıb soruşdu:

– Hə, qardaş, indi de görüm, sizin tərəflərdə nə var, nə yox?

Oqtay başını qaldıraraq güclə eşidiləcək tərzdə:

– Qardaş, hər şey var, heç nə yoxdu, -deyib yıxıldı.

Yaşa nə qədər çalışsa da, onu ayılda bilmədi. Uca-dan" axmaq oğlu axmaq", – deyib ondan əl çəkdi. Oqtay isə ürəyində"axmaq sənin atandı", – deyib dərin yuxuya getdi.

Bir sutkadan sonra onu oyatdılar. Gecə Gülsüm firsətdən istifadə edərək onun sınımış sümüklərini gipsə qoy-sa da, Oqtayın bundan xəbəri olmamışdı.

Gözlərini açanda qarşısında Yaşanı gördü. Yaşa uca səsle dedi:

– Yekə kişisən, bu nə hərəkətdir edirsən? Mən sən-dən ötrü dəridən-qabıqdan çıxıram ki, sənə bir şey ol-masın, sən də öz kefində yatmışan.

Oqtay:

– Bağışla, bir az keflənmişəmmiş, deyəsən.

– Daha oldu, keçdi... İndi gedirik polkovnik Samvel Qriqoryanın yanına. Səndən bəzi şeyləri xəbər alacaq. Hamısını deyərsən.

Oqtay ciddi bir görkəm alıb dedi:

– Nəyi deyərəm?

– Hansı hərbi hissədən gəlmisən, hərbi bazalarınız hardadır və sair...

Oqtay dedi:

– Yaşa, sənin başın işləyir? İndi sən vətən xainisən deyə, mən də vətən xaini olmalıyam? Sən şərəfsizsən deyə, mən də şərəfsiz olmalıyam?

Yaşa halını pozmadan, sakit səsle:

– Hə, belə de, onda sən bir də yedin, ala, – deyib baş barmağını iki barmağı arasından Oqtaya göstərdi.

Yaşa yenə başladı:

– Ağlın olsun. Özünə yazığın gəlsin. Bir-iki günə səni şikəst edəcəklər. Gör, qız-gəlinlərinizin başına burda nə oyunlar açırlar.

– Sənin kimi şərəfsizlərin hesabına...

Söz Oqtayın ağzından çıxan kimi Yaşa əlindəki su

qabını onun başına çırpdı. Sonra isə yerə yığılmış Oqtayı var gücü ilə təpikləməyə başladı. Gülsüm isə kənarda göz yaşları içərisində bu səhnəyə tamaşa edirdi.

Oqtayı ayrıca bir otağa salıb ağzını bağladılar. Bütün bunların, hətta bunlardan da artığının olacağını Oqtay çox gözəl bilirdi.

Düz bir həftə Oqtay Samvel tərəfindən sorğulandı. Hər dəfə də dəhşətli işgəncələr, insan övladının dözə bilməyəcəyi ağrılar... Bütün bunlara baxmayaraq, Oqtaydan heç bir məlumat ala bilmədilər.

Növbəti sorğuda Samvel Qriqoryandan başqa, daha iki nəfər və bir də Yaşa vardı. Yaşa Oqtaya yaxınlaşıb:

– Nankor oğlu nankor, bəs deyirdin, adın Aydındır?

Oqtay şişmiş dodaqlarını bir-birindən aralayaraq güclə cavab verdi:

– Aydın mənim şəhid olmuş qardaşımın adıdır. Mənim adımsa...

Yaşa onun sözünü kəsdi:

– Sənin deməyinə ehtiyac yoxdur. Adın Oqtay, ləğəbin Şahin... Məşhur snayper...

Oqtay başa düşdü ki, özümüzkülərdən kimsə onu satıb. Yaşa ondan soruşdu:

– Neçə erməni öldürmüşən?

Oqtay sakit səsle:

– Dəqiq sayın bilmirəm.

Yaşa onun ayaqlarını soyundurdu. Böyük bir çəki götürdü və soruşdu:

– Hərbi hissənizin yerini de!

– Bilmirəm, – dedi.

Yaşa çəkici var gücü ilə Oqtayın ayaq barmaqlarına çırpdı. Oqtayın naləsi ərşə qalxdı. O, ağrıdan Yaşanın boğazından necə yapışdısa, əgər o biri ermənilər olmasaydı, yəqin ki, Yaşa onun əlində öləcəkdi.

Oqtayı Yaşadan güclə ayıraraq dəmir stula sarıdılar.

Yaşa əlindəki çəkiyə onun üstünə gələndə, ağrının təsirindən artıq Oqtay özündən getmişdi. Yaşa Oqtayın sifətinə bir-neçə yumruq zərbəsi vursa da, o, bu ağrıları hiss etmədi. Onu sürüyüb tövləyə atdılar.

Oqtay hələ ermənilərə lazım idi. Ona görə də Samvelin tapşırığına görə həkim onun yaralarına dərman qoyub sarıdı.

Həmin gündən Oqtayın işgəncələri daha da artdı. Yaşa onun əl barmaqlarının dırnaqlarını bircə-bircə çıxartdı. Artıq Oqtay dözə bilmir, ölmək istəyirdi. İşgəncələrə ara verildikdə isə anasına verdiyi sözü xatırlayırdı.

Ermənilər təkcə Oqtayın yox, bütün əsrlərin başlarına ağlagəlməz oyunlar açırdılar. Gecə qurulan kef məclislərində əsir qızları soyundurub ortalıqda oynamağa məcbur edirdilər. Əsirlərin üzərində müxtəlif oyunlar oynayırdılar. Onların qulaqlarını iplə bağlayır və hər ipi yanlardan çəkib ağaclara bağlayırdılar. Kim qulağı atəslə başdan ayıra bilirdisə, ortalığa qoyulan pulu o qazanırdı.

Bir dəfə yenə də ermənilər acıq sahədə kiçik yaşlı uşaqlar üzərində növbəti oyuna hazırlayırdılar. Uşaqları 100 metr məsafəyə düzmüşdülər. Bu iyrənc, dəhşətli oyunun qaydası belə idi ki, sıraya düzülmiş uşaqların hər birinin başına bir alma qoyulacaq və nişangah kimi atəş açılacaqdı. Uşaqları yenicə sıraya düzmüşdülər ki, Yaşa Samvelə yaxınlaşıb qulağına nə isə pıçıldadı. Samvel gülərək razılıq əlaməti kimi başını tərpətdi. Oqtayın dalınca iki hərbiçi getdi. Bir azdan güclə yerişən Oqtayı ortalığa gətirdilər. Yaşa ona yaxınlaşıb dedi:

– Ey, snayper, diqqətlə qulaq as. Bu türk uşaqlarının həyatı sənə əlindədir. Onlar 500 metr məsafədə üzü sənə tərəf düz xətt üzrə qoyulacaq. Hər uşağın da başında bir alma... Əgər bir atəslə bu iki almanı vursan, həm özünün, həm də uşaqların canını ölümdən qurtaracaqsan. Əgər atəş açmasan, uşaqlar güllələnəcəkdir.

Oqtay başını qaldırıb Yaşaya baxdı və öz-özünə düşündü: "Görəsən, bunu da bir ana doğub? Görəsən, bunun da uşaqları varmı? "Ətrafdakılar, hətta evlərdə olan adamlar da tamaşaya yığışmışdılar. Gülsüm də burada idi. Həyəcanla bu işin nəticəsini gözləyirdi.

Uşaqları təyin olunan yerə qoydular. Hər birinin başına da bir alma...

Oqtay üçün tufəng gətirdilər. Oqtay dırnaqları çıxmış və kötüyə dönmüş əllərinə baxdı. Onun əlləri silah tutmurdu.

Yaşa və ermənilər isə rişğəndlə ona baxırdılar. Yaşa uca səslə:

– Hə, snayper, göstər məharətini. Qurtar uşaqların həyatını. Əgər güllə uşaqlara dəysə, batdın.

Oqtay nifrətlə:

– Öz tufəngimi gətirin, -dedi.

Yaşa Samvelə baxdı. Samvel başının işarəsi ilə razı olduğunu bildirdi. Oqtayın tufəngini gətirdilər. O, şişmiş barmaqları ilə tufəngini sıgalladı, gözləri yaşardı.

Ona cəmi bir güllə verdilər. Xəzinəni açıb gülləni ora qoydu. Ağzı üstə yerə uzandı. Şişmiş barmaqları ilə görmə cihazını müəyyən məsafəyə gətirdi. Diqqətlə baxdı, uşaqların ikisi də qorxudan əsirdi. Əvvəl istədi çönüb bu tək gülləni Yaşanın tərəsinə çaxsın. Sonra düşündü ki, bunun işə heç bir xeyri olmayacaq. Gözləri tor görürdü. Tozlu əlləri ilə gözlərini sildi və nişan aldı. Hamının diqqəti Oqtayda idi. Ortalığa dərin bir sükut çökmüşdü. Qəfil atəş səşindən hamı səksəndi. Birinci yox, ikinci uşaq yerə yıxıldı. Oqtay yumruğu ilə torpağı döyəclədi.

Yaşa rişğəndlə gülərək:

– Yox, alınmadı, snayper. Uşağı öldürdün.

Bu vaxt erməni dilində kimsə həyəcanla qışqırdı:

– Uşaqlar salamatdır, almalar da vurulub.

Hamı səş gələn tərəfə baxdı. Gülsüm idi. Uşaqların

əllərində tutub gətirirdi. Hər uşağın əlində də güllə dəymiş alma...

Oktay başını qaldırdı, onlara tərəf gələn uşaqları görəndə tüfəngini öpdü, gözlərində bir işıq parladı.

Məlum oldu ki, arxada dayanan ikinci uşaq qorxudan yıxılıbmış.

Almaları Samvelin yanına gətirdilər. Samvel almalara baxıb Yaşaya dedi:

-Vurub...

Yaşa acıqla Gülsüm tərəfə baxdı, ancaq hələlik ona bir söz deməd. O, hələ də yerdə uzanmış Oqtayın yanına gəldi. Oqtay dikəlib oturdu.

– Kefimi pozdun. Səninlə qalsın sonraya, – deyən Yaşanın gözləri hərbiçinin əlindəki zəncirdə dartınan təlim görmüş itə sataşdı. Qəfildən zənciri hərbiçinin əlindən aldı, zəncirdəki iti acıb buraxdı. Sonra isə Oqtayı göstərərək hansı dildəsə "tut" əmrini verdi. İt Oqtayın üstünə atıldı. O, Oqtayı didirdi. Oqtay məcbur olub tüfəngin qundağı ilə itin ona qıcanmış dişlərindən vurdu. İt zingildəyib kənara sıçradı. Bu zərbə Oqtaya baha başa gəldi. Belə ki, Yaşa iki erməninin köməyi ilə Oqtayın qabaq dişlərindən birini kəlbətinlə dartıb çıxartdı. Artıq belə hallar burada adi hal almışdı. Odur ki, heç kim bu hadisəyə təəccüb etmədi.

Oqtayı yenə donuz tövləsinə saldılar. Onun sifəti tamam şişmiş, itin dişlədiyi yerlərdən isə hələ də qan gəlirdi. Axşam isə onun it yeməyini xatırladan yemək payını vermədilər.

Gecədən xeyli keçmişdi. Oqtay hiss etdi ki, tövlənin qapısının altındakı torpağı çöl tərəfdən kimsə ovur. Yaxınlaşıb qulaq asdı.

– Kimsən? – deyə soruşdu.

Çöldən səs gəldi:

– Gülsümdür, sənə bəzi şeylər gətirmişəm.

– Səni görürlər, tez burdan get!

Yenə çöldən səs gəldi:

– Cəhənnəmə ki... Onsuz da ölmək istəyirəm.

Tövlənin qapısı altından əl girəcək qədər yer açıldı. Gülsüm oradan içəri xeyli dərman və yemək ötürdü. Sonra həmin yeri torpaqlayıb getdi.

Oqtay ağzının şiş olmasına baxmayaraq, doyunca çorək yedi, sonra yaralarını təmizləyib bağladı. Gülsümü fikirləşdi. Onun gözlərindəki dəhşəti, kədəri xatırladı. Burada olduğu on günə yaxın müddətdə əsirlikdə olan neçə-neçə qızlarımızın, gəlinlərimizin intihar etməsini xatırladı. Və öz anası və kiçik bacısı gözlərinin qarşısına gəldi.

Oqtay arxası üstə uzanıb sabah onu nələr gözləyəcəyini düşünürdü. Qəfil göy guruldadı, ildırım çaxdı və güclü leysan başladı. Yağış o qədər güclü idi ki, hətta evlərin damlarındakı novalçalar suyu çatdırıb axıda bilmirdi.

Oqtay ayağına su dəydini hiss etdi. Qaranlıqda suyun haradan gəldiyini yoxlamaq üçün dizi üstə çökdü, əlləri ilə yerdəki suyun gəldiyi istiqaməti müəyyən etməyə çalışdı və tapdı. Su tövlənin qapısının altından-Gülsümün ona dərman və yemək verdiyi yerdən gəlirdi. Beyninə gələn fikir onun yaralı bədəninə bir güc, bir qüvvət verdi. Onu bir an da olsa tərک etməyən azadlıq eşqi, yaşamaq ümidi ilə ayağa qalxdı. Donuzlara yem vermək üçün hazırlanmış axuru tapmaq üçün qaranlıqda tövlənin baş tərəfinə getməyə başladı. Gündüzlər bu axuru gördüyündən onu tapmaq o qədər də çətin olmadı. Axurun taxtalarından birini dartıb çıxartdı. Təxminən bir metr uzunluğunda olan bu taxtanı götürüb tövlənin qapısı tərəfə gəldi. Qapının qabağında dizlərini yerə atdı və qapının altındakı deşiyi böyütməyə başladı. Bu, o qədər də çətin olmadı, çünki çöl tərəfdən qapının ağzına yığılmış su içəri girmək üçün bir bəhanə axtarırdı. Oqtay var gücü ilə suyun qabağını açmaq üçün torpağı taxta ilə qazır, su isə şırıltı ilə içəri dolurdu.

Qəfildən taxta daşa dirəndi. Oqtay əli ilə daşı yoxladı. Bu daş parçası çox böyük olmasa da, kiçik də deyildi. Oqtay var gücü ilə daşın dibini eşirdi. Onun çıxarılmış dırnaqlarının yerindən qan süzülürdü. Dişlərini bir-birinə sıxıb elə gərgin çalışırdı ki, dibindən qoparılmış dişinin arasından süzülən qanın axmasını belə hiss etmirdi. Beynində ancaq burdan çıxmaq, burdan qaçmaq fikri idi. Nəhayət, daşı yerindən tərpətdi. Qan süzülən barmaqlarını daşın altına keçirib var qüvvəsi ilə özünə tərəf çəkdi. Daş yerindən çıxdı və yerində özü boyda çuxur əmələ gəldi. Artıq Oqtay bu yerdən çətin də olsa, keçə bilirdi. O, əvvəl ayaqlarını qoşalayıb bu deşiyə saldı, sonra isə yavaş-yavaş əl və ayaqlarının köməyi ilə çölə sürünməyə başladı. Onun çölə çıxmasına suyun heç bir maneçiliyi yox idi. Artıq Oqtayın yalnız başı içəridə idi. O, bir az da süründükdən sonra çölə çıxdı.

Yağış əvvəlki kimi yağır, sanki Oqtayın bu cəhənnəmdən qaçmasına kömək etməyə çalışırdı. Belə yağışda, yəqin ki, heç kimin çölə çıxmağa həvəsi olmazdı.

O, yavaş-yavaş üzünə-üzünə tikanlı məftillə əhatəyə alınmış sahənin qurtaracağına tərəf irəlilədi. Çəpərə yenidən yaxınlaşmışdı ki, arxadan gələn hənirtiyə çevrildi. Yekə bir köpək onun qarşısında dayanmışdı. Oqtay gündüzlər bu iti çox görmüşdü. Ermənilər bu iti günlərlə ac saxlayar, sonra isə əsirlərin üstünə buraxardılar. Köpək kimin üstünə atılırdısa, həmin an onu parçalayıb dağıdardı.

Köpək dişlərini ağardıb Oqtaya mırıldamağa başladı. Əgər o hürsəydi, bu, Oqtayın sonu demək idi. Köpək Oqtayın əllərindən axan qan iyini çoxdan duymuşdu. Oqtay yan-yörəsinə əl gəzdirdi, özünü müdafiə etmək üçün heç nə tapa bilmədi. Və elə bu an köpək onun üstünə atıldı. Göy guruldayır, ıldırım çaxır, yenə güclü yağış yağır. Palçıqın, selin-suyun içərisində itlə insan süpürüşürdülər. Vəhşiləmiş it parçalamaq, dağıtmaq, insan isə yaşamaq

uğrunda çarpışırdı. Artıq Oqtay insanlıqdan çıxmış, o da dişlərini ağardıb iti məhv etmək üçün onun üstünə atılmışdı. Qəfildən necə oldusa, Oqtayın əli köpəyin geniş açılmış ağzına keçdi. Oqtay tərəddüd etmədən var gücü ilə qolunu dirsəyə qədər köpəyin bağazına soxdu. Köpək nə qədər çırpırsa da, Oqtay qolunu onun boğazından çıxarmadı. O bilirdi ki, bu, onun sonuncu şansıdır. Odur ki, var gücü ilə itin boynunu qucaqlayıb onu tərپənməyə qoymurdu. Köpək xırıldayıb, nəhayət ki, hərəkətsiz qaldı. Oqtay qolunu itin ağzından çıxartdı. Heç qoluna da baxmadı, bir anda tikanlı məftili keçib, yaxşı bələd olduğu yollarla doğma torpağa-öz hərbi hissələrinə tərəf yüyürməyə başladı.

* * *

Bu yerlərə qış tez gəlir. Demək olar ki, payızın son ayı qurtaran kimi qış özünü göstərir. Budur, meşələr, dağlar, dərələr-hər tərəf artıq ağappaq libasını geyinmişdir.

Oqtay bir saatdan çox idi ki, ağ qarla örtülmüş otların və ağac budaqlarının arasında sakitcə uzanmış, səbir və təmkinlə tüfənginin üstündəki görmə cihazı ilə ermənilərin əsir düşərgəsini diqqətlə izləyirdi. Hələ tam sağalmamış yaraları arada sancsa da, bu, onun işinə mane ola bilməzdi. O, elə gizlənmişdi ki, hətta yem üçün onun yanında eşələnən quşlar belə burada insan olmasını hiss etmirdi.

Oqtay erməni mövqələrinə xeyli yaxınlaşmış, ermənilərin yeraltı bunkerlərinə-hərbi bazalarına yaxın bir yerdə özünə etibarlı mövqe seçmişdi. Belə ki, o həm ermənilərin əsir düşərgəsinə, həm də bir dəfə yerini dəyişməklə yeraltı hərbi bunkerlərə nəzarət edə bilirdi. İndi isə diqqətlə əsir düşərgəsini izləməkdə davam edirdi.

Səhər açılar-açılmaz donuz tövlələrinin və kazarmaların ağzı açıldı. Əsir qadın və kişilər həyəətə çıxarıldı. Onlara həyəti qardan təmizləmək tapşırığı verildi.

Oqtayın adamyeyən köpəyi boğub düşərgədən qaç-

ması ermənilərə, xüsusən də Yaşaya yaman təsir etmişdi. Nəzarət gücləndirilmiş, əsirlərə verilən işgəncələr daha da çoxalmışdı.

Oqtayın buradan qaçmasına görə Gülsümün sevindiyindən uçmağa qanadı yox idi. Ancaq bunu bürüzə verə bilmirdi. "Uşaqlar salamatdır, almalar da vurulub", - deməsinə görə Yaşa Gülsümü öldürməmiş, lakin ağır cəzalandırmışdı.

Yaşanın Gülsümü yanında saxlamasının iki səbəbi var idi. Birinci o idi ki, Yaşaya ev işlərində və digər işlərdə kömək etməyə bir qadın lazım idi. Erməni qadınlarına isə onun etibarını yox idi. İkinci səbəb Samvelin tapşırığı... Samvel bu qadını əsir düşmüş bir qohumu ilə dəyişmək istəyirdi.

Bir azdan "NİVA" markalı maşın düşərgənin həyətinə girdi. Maşın dayandı, Samvel maşından düşdü. Onun maşından düşməyi ilə Yaşanın peyda olması bir oldu. Samvelin yanında böyük rütbəli bir hərbiçi də var idi. Samvel tula kimi onun yanında fırlanan Yaşaya dedi:

– Qonağımız var. Bu gün yaxşı bir məclis düzəldərsən. Türk gözəlləri də yaddan çıxmasın.

Yaşa ikiqat əyilərək:

– Baş üstə, – dedi.

Samvel, qonağı və Yaşa yanaşı dayanmışdılar. Birdən Yaşa kötüyü baltalanmış ağac kimi arxası üstə yerə yıxıldı. Başından axan isti qan ağappaq qarın üzərinə axdı. Samvel təəccüb etməyə macal tapmamış sərrast atılan güllə onun beynini dağıtdı. O da səsinə belə çıxartmadan qar yığınının üstünə yıxıldı. Üçüncü güllə isə Samvelin qonağının alnından girib arxadan çıxdı. Düşərgənin həyətinə aləm bir-birinə dəydi. Hərbiçilər hara gəldi güllə yağdırmağa başladılar.

Güllə və qışqırıq səsinə Gülsüm özünü çölə atdı. Yaşa, Samvel və böyük rütbəli hərbiçinin qar üstündə

uzandığını gördü. Onların başlarından axan isti qan böyük bir sahənin qarını əritmiş, sanki qan gölməçəsi yaratmışdı. Gülsüm ağlayırdı. Bu dəfə sevincindən... O, həmişə gözlərində yaşamaq eşqi, intiqam alovu yanan Oqtayı düşündü. Ürəyində: "Əlbəttə, bunu ancaq Oqtay etmiş olar", – dedi.

Ucsuz-bucaqsız ağ örtüyə bürünmüş dağlara, dərələrə, meşələrə baxdı. Əsir düşərgəsinə düşdüyü gündən ta indiyə qədər həmişə dəhşət və əzab yağan gözlərində bir işıq parladı.

Birdən yer, göy titrədi. Gülsümə əvvəl elə gəldi ki, zəlzələdir. Sonra uzaqdan gələn top səslərini eşitdi.

Oqtayın verdiyi dürüst məlumat əsaslanaraq, ağır artilleriya qurğularından açılan dəqiq atəş nəticəsində ermənilərin yeraltı hərbi bazaları darmadağın edilirdi. Oqtay isə Yaşa, Samvel və onun qonağını məhv etdikdən sonra artıq döyüş mövqeyini dəyişmiş, daha yüksəklikdə qərar tutmuşdu. İndi əsir düşərgəsi onun ovcunun içi kimi göz qabağında idi. Hərbi döyüş planına görə əsir düşərgəsi canlı qüvvələrimizin keçirdiyi döyüş əməliyyatı nəticəsində azad olunmalı idi.

Ağ paltar geyinmiş döyüşçülərimiz ermənilərin müdafiə etdiyi əsir düşərgəsinə hücumə keçdilər. Oqtay isə öz mövqeyində oturub düşərgəni müdafiə edən erməniləri bircə-bircə dənləyirdi. Hücumə keçən döyüşçülərimizin bir-neçəsinin yığılmasından Oqtay bildi ki, haradasa erməni snayperi vardır. Görmə cihazı ilə diqqətlə döyüş mövqelərini axtarmağa başladı. Ancaq heç nə tapa bilmədi. Təmkinini pozmadan, çox sakit bir halda düşündü: "Görünür, yaxşı yerdə gizlənilib". Qəfildən: "Aha, odur, tapdım", – deyib silahını ehmalca düşərgənin yuxarı hissəsindəki kolluğa yönəltdi. Ağappaq qarın içərisində snayperin qara sifəti aydınca seçilirdi. Yenə fikirləşdi: "Bəlkə də, məni vuran bu imiş. Ola bilər" ... Və atəş açıl-

dı. Oqtay düşmənin düz gözündən vurmuşdu.

Döyüşçülərimiz artıq əsir düşərgəsinin həyatına dolmuşdular. Oqtay bir-neçə erməni yaraqlısını da məhv etdi.

Hərbi bazanın dağıdılması, Samvel və Yaşarın öldürülməsi erməni hərbiçilərində bir xof, bir qorxu yaratmışdı. Odur ki, onların çoxu döyüşsüz təslim oldular. Əsir düşərgəsi tamam azad edildi. Əsirlər sevincdən ağlayır, bir-birini qucaqlayırdılar.

Gülsüm, döyüşçülər içərisində Oqtayı axtarırdı, lakin tapa bilmirdi. Bir əsgərə yaxınlaşıb soruşdu:

– Qardaş, Oqtayı görməmişən?

Əsgər:

– Hansı Oqtay, ay bacı?

Gülsüm:

– Snayper...

Əsgər gülüb dedi:

– Hə... Şahini deyirsən?

Gülsüm sevinərək:

– Hə, qardaş, hə. Onu deyirəm. Hardadır?

Əsgər əlini dağlara tutub:

– Şahin, yəqin, yuxarılarda – dağlarda olar.

Gülsüm yaşlı gözləri ilə dağlara baxdı və uca səslə dedi:

– Allah səni qorusun! Səsin-sorağın həmişə yuxarılardan gəlsin, qardaşım!

MÜNDƏRİCAT

ƏBƏDİ HEYKƏL.....	3
Yaxşıdır.....	17
Nə fayda?!.....	18
Anam qayıtdı.....	19
Haradan bilim?.....	21
Baxışlar	22
Kasıb	23
Neylərsən?.....	24
Şəhid anası	26
Küçə süpürən qadın.....	27
Bu gecə.....	28
Məsləkdəndir.....	29
Bir sevgi	31
İsti ocaq	43
Qisas.....	57
Yaxşılıq	70
Snayper.....	81

"Elm və təhsil" nəşriyyatının direktoru:
professor Nadir MƏMMƏDLİ

Dizayn: Zahid Məmmədov
Texniki redaktor: Tünzalə Tağıyeva

Çapa imzalanmış 17.12.2016.
Şərti çap vərəqi 6.25. Sifariş № 489.
Kağız formatı 84x108 1/32. Tiraj 200.

Kitab "Elm və təhsil" nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsində
hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.
E-mail: nurlan1959@gmail.com
Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev döngəsi 8/4.